

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Tiina Vauhkonen

YHDISTYSTOIMINNAN MUUTOS - KANSALAISTOIMINNASTA
PALVELUJEN TUOTTAJAKSI

Opinnäytetyö
Joulukuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2019
Liiketalouden koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Tiina Vauhkonen

Nimeke
Yhdistystoiminnan muutos - kansalaistoiminnasta palvelujen tuottajaksi

Toimeksiantaja
Perheidenpaikka ry

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä kuvattiin Perheidenpaikka ry:n toimintaa sen aloittamisesta nykyhetkeen. Lastensuojeluyhdistyksessä on toiminut sekä vapaaehtoisia että palkattua henkilöstöä lapsiperheiden tukena. Perheidenpaikka ry:n rahoitus koostuu avustuksista sekä palvelutuotannosta, minkä voimakas kasvu voi aiheuttaa yhdistystoiminnalle esteen.

Opinnäytetyössä käsiteltiin laajasti yhdistystoimintaa ja sen erityispiirteitä, joihin vaikuttaa palvelutuotannon määrä. Lisäksi opinnäytetyössä pohdittiin, miten yhdistystoiminnan muutos vaikuttaa rahoituksen saamiseen yhdistyksen toiminta-alueella sekä yhdistysten toiminnassa yleisesti.

Kvalitatiivisena tutkimuksena toteutetussa opinnäytetyössä sovellettiin yhdistyslakia, verohallinnon aineistoa sekä järjestöjen, kuten Ensi- ja turvakotien liiton koulutuksissa saatuja luentomateriaaleja aiheesta. Yhdistyksen toiminnan taloudellista vaihtelua mitattiin tilinpäätösten pohjalta tehtyjen kaavioiden avulla.

Johtopäätöksiä tehtiin kartoittamalla ajankohtaisia uudistuksia, joiden vaikutus yhdistystoimintaan on merkittävä. Tuloksena todettiin, että yhdistystoiminnan muutos koskee erityisesti pieniä yhdistyksiä, koska avustusten määrät tulevat pieneneväksi ja toiminta keskittyy isoihin kasvukeskuksiin. Tulevien kahden vuoden aikana Perheidenpaikan yhdistystoiminta ja rahoitus tulevat muuttumaan.

Kieli
suomi

Sivuja 62
Liitteet 1
Liitesivumäärä 1

Asiasanat
Yhdistystoiminta, palvelutuotanto, sosiaali- ja terveystoiminta, avustus, yleishyödyllisyys

THESIS
December 2019
Business economics
Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Tiina Vauhkonen

Title
Change in an Association- from Voluntary to Paid Services

Commissioned by
Perheidenpaikka ry

Abstract

This thesis describes the activities of Perheidenpaikka ry from the establishment of the association until now. Since the beginning, the association specialized in child protection has co-operated with volunteers and hired staff to support families with children. The financing of Perheidenpaikka ry consists of allowances and paid services, the strong growth of which may cause hindrance to the association's activities.

The thesis dealt extensively with the activities of associations and their special features, which are influenced by the amount of service provision. In addition, the thesis discusses how the changes in the association's activities influence funding that it receives from its region and from national sources.

This thesis has a qualitative approach and applies the Finnish Associations Act 503/1989, the documentation of tax administration and materials received at seminars and events arranged by organizations, such as The Federation of Mother and Child Homes and Shelters. The volatility of the financial situation has been presented in charts which are based on financial statements.

Conclusions have been made by analyzing recent innovations that significantly influence the associations. The recent changes have had the biggest influence on small associations, because in the future, the allowances will diminish and associations will concentrate their operations on growth centers. In the next two years, the activities and funding of Perheidenpaikka ry will change.

Language
Finnish

Pages 62
Appendices 1
Pages of Appendices 1

Keywords
Association, purchase service, social and health service, allowance, non-profit

Sisältö

1	Johdanto	6
1.1	Opinnäytetyön taustaa	6
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet	7
1.3	Menetelmälliset valinnat	8
1.4	Rakenne	9
2	Perheidenpaikka ry	10
2.1	Toiminnan historiaa	11
2.2	Nykyhetki	14
2.2.1	Avopalvelut	15
2.2.2	Tapaamispaikkatoiminta	15
2.2.3	Yöhoito	16
2.2.4	Tuu mukkaan! -hanke	17
2.2.5	Doulat	18
2.2.6	Vapaaehtoistoiminta	18
3	Ulkopuolinen ja toiminnasta saatava rahoitus	18
3.1	Raha-automaattiyhdistys, RAY	20
3.2	Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus, STEA	21
3.3	Lasten Päivän Säätiö	22
3.4	Tradeka	23
3.5	Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö	24
3.6	Jäsenet	24
3.7	Yksityiset lahjoitukset	25
3.8	Palvelutuotanto	26
4	Toiminnan taloudellinen tarkastelu vuosina 2009-2018	27
4.1	Palvelutuotanto	27
4.2	Varainhankinta	29
4.3	Toimintatuotot	31
4.4	Toimintakulut	32
4.5	Toimintatuottojen ja -kulujen suhde	34
5	Yhdistystoiminnan muutos ja vaikutukset	35
5.1	Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistus	37
5.2	Tilaaaja-tuottaja- toimintamalli	39
5.3	Toimintaympäristön muutostarpeet	40
5.4	Palvelutoiminta ja verotus	43
5.5	Julkisen sektorin rajapinta	45
6	Palveluntuottajaksi	47
6.1	Palvelujen tuotteistus	47
6.2	Kysyntä-tarjonta	49
6.3	Sosiaali- vai terveyspalvelu vai hyvinvointipalvelu?	52
6.4	Palvelutoiminnan yhtiöittäminen	53
7	Pohdinta	54
7.1	Johtopäätökset	54
7.2	Oppimisprosessi	56
7.3	Jatkotutkimus- ja kehittämisideat	57
	Lähteet	60

Liitteet

Liite1

Taulukko vuosien 2009-2018 tilinpäätösten euromääräisistä tarkasteluluista

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään lastensuojelupalveluja tuottavaa Ensi- ja turvakotienliiton paikallisyhdistystä ja sen toiminnan muutosta. Yhdistyksen rahoitus tulee ulkopuolisilta rahoittajilta sekä omasta palvelutuotannosta. Rahoituksen painopiste on muuttunut ja sen tuomat muutokset haastavat yhdistystoimijoita myös valtakunnallisesti tällä hetkellä. Muutoksia toimintaan tulee muun muassa sote-uudistuksen, verohallinnon, palvelutuotannon sekä uuden hallitusohjelman vuoksi.

Palvelutuotannon haasteet ovat osittain paikallisia, koska sosiaalihuollon palvelutuotantoa ostaa toiminta-alueellamme Siun Sote. Tällä hetkellä palvelutuotannon voimakas lisääntyminen ja vuoden 2018 tilinpäätös ovat aiheuttaneet yhdistyksen tuloksen takia muun muassa verohallinnon kyselyn yhdistystoiminnan yleishyödyllisyydelle. Veikkauksen vähenevät avustusvarat pienentävät avustusten määrää. Muutoksien vaikutukset ovat valtakunnallisia, mutta ne tulevat vaikuttamaan voimakkaammin haja-asutusalueilla.

1.1 Opinnäytetyön taustaa

Perheidenpaikka ry on opinnäytetyön toimeksiantaja. Opinnäytetyössä käsitellään Perheidenpaikka ry:n toiminnan muutosta. Aihe on ajankohtainen, koska Veikkauksen avustusten ja palvelutuotannon suhde on muuttunut ja muutos on jatkuva ja pysyvä. Rahoituksen muuttuminen koskettaa monia paikallisia pienyhdistyksiä, koska avustukset suunnataan suurille yhdistyksille, jotka ovat kasvukeskusten läheisyydessä, jolloin toiminta on vaikuttavampaa väestöpohjan takia. Perheidenpaikka ry on maantieteellisesti haastavassa asemassa, koska sen toiminnot on suunnattu lapsiperheille, jotka vähenevät toiminta-alueella koko ajan.

Olen toiminut yhdistyksessä vuodesta 2009 alkaen erilaisissa tehtävissä ja olen huomannut aiheen osittain hankalaksi alueellamme. Aiheeksi valikoitui yhdistyksen palvelutuotannon muutos, koska sen vaikutuksia oli ollut nähtävissä vuosien

ajan meillä sekä muissa alueemme yhdistyksissä. Opinnäytetyössä tarkastelin, mitkä asiat ovat vaikuttaneet yhdistystoiminnan muutokseen palvelutuotannossa Suomessa. Halusin tuoda esille, kuinka avustuskeskuksen toiminta ja sote-uudistuksen valmistelu sekä muut ajankohtaiset asiat ovat vaikuttaneet yhdistystoimintaan ja miltä tulevaisuus näyttää.

On tärkeää sisällyttää opinnäytetyöhön yhteiskunnallisia ja sosiologisia ilmiöitä, jotka ovat vaikuttaneet osaltaan Perheidenpaikan yhdistystoiminnan muutokseen. On mielenkiintoista pohtia, kuinka yhdistyksen toiminta voisi kehittyä pienellä paikkakunnalla ja mitkä seikat vaikuttavat elinvoimaisten yhdistysten selviytymiseen. Yhdistysten täytynee erikoistua johonkin ja olla edelläkävijöitä.

Olen valinnut yhdistyksen opinnäytetyöhöni siitä syystä, että se on minulle tuttu vuosikymmenien ajan ja toimin työntekijänä perheidenpaikka ry:ssä. Meneillään olevat muutokset ovat merkinneet lisääntyntä huolta rahoituksen riittävydestä. Yhdistyksen rahoitus on erilainen verrattuna yrityksiin. Aihe on mielenkiintoinen ja alati muuttuva markkinatilanne tuo siihen haasteita, koska ihmiskunnan ongelmat ovat moninaisia ja ne muuttuvat ajan kuluessa. Haluan haastaa yhdistystoimijoita pohtimaan hyviä ratkaisuja tulevaisuudessa ja seurata yhdistyksen kasvua erikoistuneena lastensuojelun ammattilaisena pohjoiskarjalaisille lapsiperheille.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata laajasti kohdeyhdistyksen toimintaa sen toimialueella ja niitä toiminnan muutoksia, joihin ajankohtaiset uudistukset vaikuttavat. Lähtökohtana on Perheidenpaikka ry:n yhdistystoiminta eri aikoina Outokummussa ja yhteiskunnan muutosten tuomat haasteet toiminnassa painottuen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Rahoituksen saaminen on yhdistystoiminnan aineellinen huolenaihe. Perheidenpaikka ry:n alkuperäinen yhdistystoiminnan ideana on ollut tuottaa maksutonta avopalvelua ja viriketoimintaa lapsiperheille. Sosiaali-

ja terveyshuollon palveluja tuottavien yhdistysten kasvava palvelutuotanto kuitenkin aiheuttaa yhdistykselle taloudellisia muutoksia sekä vaatimuksia, joihin ei osata varautua etukäteen.

Työn ensisijaisena tavoitteena on luoda luotettava ja kattava kokonaisuus, jonka avulla lukija ymmärtää yhdistyksen toimintaperiaatteita ja yleishyödyllisyyden vaikutuksia ja velvoitteita muun muassa rahoituksen ja toiminnan muutoksen näkökulmasta. Lisäksi tavoitteena on pohtia pienten yhdistysten tulevaisuutta, kun STEA:n jakamat avustukset muuttuvat ja niitä jaetaan jo tällä hetkellä maantieteellisesti epätasaisesti. Paikallisen työmarkkinatilanteen vuoksi on avattava yhdistyksen mahdollisuudet työllistäjänä ja lapsiperheiden palvelujen tuottajana pienellä paikkakunnalla, jossa kohderyhmät pienenevät ja palvelut siirtyvät kasvukeskuksiin. Palvelutuotannon lisääntyminen tuo yhdistykselle tuloja, mutta myös haasteita. Verotus, ylijäämä, kilpailutus ja palveluiden tuotteistaminen ovat monelle yhdistykselle uusia asioita, joita joudutaan opettelemaan, vaikka taloudellista taustaa ei yhdistyksellä olisi.

1.3 Menetelmälliset valinnat

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, joka tarkastelee yhdistystoiminnan ajankohtaisia muutoksia ja niiden vaikutusta yhdistystoimintaan tekstiaineistoon pohjautuen. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, miten Perheidenpaikka ry:n yhdistystoiminta muuttuu, kun avustusten ja palvelutuotannon määrät vaihtelevat, eli rahoitusrakenne muuttuu. Lisäksi työssä sovellettiin yhdistys- ja arpajaislakeja sekä lakia raha-automaattiyhdistyksen voitonjaosta.

Kirjoittajan tavoitteena on rakentaa vahvat teoreettiset perusteet ja sijoittaa tutkimuksensa yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä (Eskola & Suoranta 2005, 14–18). Pyrin osoittamaan ajankohtaisia muutoksia aiheuttavia tekijöitä keräämällä teoreettisen pohjan lähdeoteoksista sekä käytössä olevista koulutusmateriaaleista. Lisäksi yhdistän oman tietämykseni aiheeseen tarkastelemalla rahoitusmahdollisuuksia ja -uhkia.

Laadullisen tutkimuksen aineisto on tärkeää rajata sekä etsiä perustietoa tutkitavan ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta 2005, 19–22). Tavoitteisiin on päästy kattavan aineiston käytön avulla. Opinnäytetyön aineisto koottiin sosiaali- ja terveyshallinnon julkaisuista sekä eri alojen kirjallisuudesta. Yhdistyksen tilinpäätöstietoja käytettiin rahoituksen muutosten ja trendien tarkasteluun sanallisesti sekä kaavioiden ja taulukoiden avulla havainnollistamalla. Vanhempien lähteiden käyttö on perusteltua kuvaamaan ajankulun tuomaa muutosta sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavien yhdistysten näkökulmasta.

1.4 Rakenne

Luvussa kaksi kerrotaan yhdistystoiminnasta ennen ja tänä päivänä. Aihetta käsitellään, jotta lukija ymmärtäisi alueen erikoispiirteitä, joiden vuoksi sote-yhdistyksen toiminnan merkitys korostuu. Rahoitusrakenteesta puhutaan kolmannessa luvussa. Yhdistyksen rahoitus on erilainen kuin yrityksen, koska rahoituskanavat ovat poikkeavat. Neljännessä luvussa katsotaan talouden kasvun aiheuttamia muutoksia sekä tuottojen ja kulujen suhdetta.

Viidennessä luvussa käsitellään meneillään olevia muutoksia sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotannossa. Muutokset aiheuttavat tulevaisuudessa palvelujen tuoteistamista, koska tarve kolmannen sektorin palveluille julkisella puolella on kasvava. Luvussa kuusi pohditaan palvelutuotannon mahdollisuuksia ja vaikutuksia yhdistykselle.

Luvussa seitsemän käydään läpi johtopäätöksiä, joita tutkimusaihe on tuottanut tämän opinnäytetyön näkökulmasta. Pohdinnassa käydään läpi tavoitteiden toteutumista. Oppimisprosessissa on käsitelty opinnäytetyön kulkua ja omaa oppimista. Jatkotutkimus- ja kehittämisluvussa on pohdittu yhdistyksen tulevaisuutta ja innovatiivisia vaihtoehtoja yhdistystoiminnan jatkuvuuden kannalta.

2 Perheidenpaikka ry

Perheidenpaikka ry on outokumpulainen lastensuojeluyhdistys. Avopalveluja ja palvelutuotantoa tarjoavan Perheidenpaikka ry:n toimintaa sääntelee rahoittaja STEA:n ja kattojärjestö Ensi- ja turvakotien liiton lisäksi palvelujen käyttäjät. Kohderyhmänä pidetään outokumpulaisia sekä muita Siun soten läntisen alueen lapsiperheitä. Outokummussa yhdistystoiminta on pääosin matalan kynnyksen avopalvelua, joka on käyttäjälleen maksutonta. Joensuussa järjestetään tapaamispaikkatoimintaa, jota tuotetaan ostopalveluna Siun Sotelle.

Perheidenpaikka ry:n päätoimipiste on Outokummussa ja se tarjoaa lapsiperheille avopalveluita kohtaamispaikka Kirvolla. Yhdistyksen toimisto sijaitsee teollisuuskylässä Kuvernöörinkadulla. Yhdistyksen tapaamispaikkatoimintaa, eli etävanhemman ja lapsen tuettuja tai valvottuja tapaamisia, ostaa Siun Sote läntiselle toimialueelleen sekä Joensuuhun. Tapaamisia toteutetaan Joensuun keskustassa sijaitsevassa huoneistossa sekä Utrassa vastaanottokeskuksen turvakodilla. Tapaamisia on myös läntisellä toimialueella eli Outokummussa, Liperissä, Polvijärvellä sekä Heinävedellä.

Perheidenpaikka ry on Ensi- ja turvakotien liiton alainen yhdistys, jonka kattojärjestö sijaitsee Pasilassa. Yhdistyksiä on ympäri Suomea 30 kappaletta, jotka ylläpitävät muun muassa yhdeksän ensikotia, kuusi päihdehoitokotia, 13 turvakotia sekä 15 tapaamispaikkatoimintaa. Osa yhdistyksistä painottaa avopalvelutoimintaa. Liitto on valtakunnallinen perhe- ja lapsijärjestö, joka auttaa vaikeissa oloissa eläviä lapsia ja perheitä. Yhdistykset tekevät paljon töitä perheväkivallan ehkäisemiseksi sekä tarjoavat eroperheille yksilötukea ja vertaistukiryhmää. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Liittoon kuuluvia yhdistyksiä rahoittaa STEA (entiseltä nimeltään Raha-automaatti yhdistys), joka asettaa jokaiselle rahoituskohteelleen toiminnan tavoitteet. Rahoittaja ohjaa paljon yhdistyksen toimintaa ja resursseja. Liitonalaisten yhdistysten kohderyhmiä ovat pääasiassa lapset ja nuoret. Muutama yhdistys toimii myös vanhustenhoitoalalla.

Pienen paikkakunnan lastensuojeluyhdistys on täyttänyt tänä vuonna 60 vuotta, ja se on toimintavuosiensa aikana tuonut apua ja lohtua maalaiskuntamme lapsiperheille. Yhdistystoiminta on muuttunut eri vuosikymmeninä kulloinkin vallitsevien ilmiöiden mukaan. Rahoitus on tullut pääosin RAY:lta (nykyisin STEA). Raha-automaattiyhdistys on rahoittanut yhdistystämme liki 30 vuotta, koska yhdistys on osa ensi- ja turvakotien liittoa ja tekee lastensuojelutyötä. Ensimmäinen ensikotiyhdistys ja Miina Sillanpää olivat perustamassa raha-automaattiyhdistystä seitsemän muun hyväntekeväisyysjärjestön kanssa vuonna 1938. (Heinänen 1992, 17).

2.1 Toiminnan historiaa

Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on ollut merkittävä rooli yhteiskunnassamme. Järjestöt heijastavat yhteiskunnan erityistarpeita ja ilmiöitä eri aikoina painottuen edistämään ihmisten hyvinvointia. 1990-luvulta lähtien yhdistyksiä on perustettu erilaisten yhteiskunnallisten erityistarpeiden ympärille. (Vuorinen, Särkelä, Perälähti, Peltosalmi, Peisa, Londen & Eronen 2005, 11.)

Turvattomien lasten ja orpojen kohtalo huoletti Suomessa itsenäisyyteen johtaneen sodan jälkeen. Lastenkoteja alettiin perustaa nopealla tahdilla ympäri Suomen. AU-äidit (aviottomat äidit) ja -lapset jäivät avun ulkopuolelle. Ensikotiaate syntyi Miina Sillanpään mielessä jo vuonna 1907, kun joukko aikansa rohkeita Sosiaalidemokraatti-naisia tekivät eduskunta-aloitteen, jossa anottiin koteja aviottomia äitejä ja turvattomia lapsia varten. Kuitenkin vasta kolmekymmentä vuotta myöhemmin päästiin muuraamaan ensimmäistä ensikotia. (Jousimaa 1983, 37–53.)

Perheidenpaikka ry on peilannut toimintaansa eri vuosikymmeninä vallinneisiin ajankohtaisiin ilmiöihin ja muovannut toimintaansa ketterästi esimerkiksi laman aikana. Yhdistys on elänyt toisinaan hiljaiseloa ja meinannut hiipua monta kertaa, mutta se on noussut kuitenkin kerta toisensa jälkeen ja jatkanut toimintaansa ja kasvuaan paikkakunnan lapsiperheiden auttajana.

Suomi siirtyi 1950-luvulta lähtien maatalousyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi. Palveluyhteiskunnassa on toimijoita, jotka tuottavat yhteiskunnallista lisäarvoa palvelujen keinoin. Käyttäjät taas ovat suhteessa palveluihin, olivat ne sitten julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin tuottamia. (Virtanen 2018, 9.)

Perheidenpaikka ry on perustettu Outokumpuun vuonna 1959 auttamaan paikallisia lapsiperheitä, jotka tarvitsevat inhimillistä apua. Yhdistys perustettiin tarpeeseen, jonka kaivoskaupungin omaleimaiset ongelmat tuottivat. Miehet olivat raskaissa kolmivuorotöissä kaivoksessa ja naiset lasten kanssa kotona. Outokummun alueella on tutkittu kaivoksen vaikutuksia ja sen tuomia ongelmia. Mm. alkoholi- ja mielenterveysongelmat näkyvät edelleen alueella useassa sukupolvessa.

Outokummun kuparikaivos työllisti suurimmillaan noin 1700 henkeä (Piiparinen 2007, 110). Outokumpu oli kaivosta perustettaessa pieni syrjäinen osa Kuusjärven kuntaa. Kunta oli suurella varmuudella Suomen köyhimpiä. Kunnan asunottomien määrä asukasluvusta oli maamme korkein, 55 %. Vuonna 1910 kuparimalmi viimein löytyi ja se tuli muuttamaan yhteiskuntamme kaivoshistorian. Kaivosyhdyskunnassa vallitsi ajanhenkeen tyypillinen luokkajako, johon kuului johtava virkailijakunta, työnjohtajat sekä työläiset. Kaivostoiminta toi paikkakunnalle paljon asukkaita vieruskunnista sekä siirtolaisia Laatokan karjalasta. Väkiluvun huippu oli vuonna 1958, kun kunnassa asui 12959 asukasta. Outokummusta tuli yksi Suomen rikkaimmista maalauskunnista. (Piiparinen 2007, 25–27.)

Kaivos laajeni Outokummun ympärille ja kuparimalmilöydösten myötä perustettiin Vuonoksen kaivos ja Mökkivaaran kaivos sekä viimeisimpänä Keretin kaivos. 79 vuotta kestänyt kaivostoiminta teki Outokummusta omalaatuisen. Kuparia tuotettiin yhdestä Euroopan mittakaavalla rikkaimmista kuparimalmioista. Kaivoksista louhittiin kuparin lisäksi sinkkiä, nikkeliä, kobolttia, rautaa, hopeaa ja kultaa. Jo 1970-luvulta lähtien kaivoksen ehtymisen vuoksi alettiin tehdä rakennemuutoksia. Kaivosta korvaamaan saatiin teollisuuskylä raskaalle teollisuudelle 1979. Vuonna 1989 kaivoksen ovet suljettiin, pääpumput nostettiin ylös tunneleista ja

kaivos täyttyi hiljalleen vedellä. Outokummusta louhittiin malmia kaiken kaikkiaan 40 miljoonaa tonnia. (Piiparinen 2007, 8–11.)

Suomi ajautui 1990-luvulla lamaan. Outokummussa oli kaivostoiminnan jälkeen työttömyyttä ja turvattomuutta. Tulevaisuus synkkeni. Vielä tänäkin päivänä paikakunnalla asuvilla on alhainen koulutus verrattuna muihin Pohjois-Karjalan kuntiin. Työttömyys ja alkoholi johtivat perheiden ongelmien kärjistymiseen. Lasten huostaanotot ovat moninkertaisia verrattuna naapurikuntaan, ja tyypillinen kaivosyhteisön kielteinen asenne ulkopuolista apua kohtaan vaikeuttaa ongelmiin puuttumista ajoissa. (Häyrynen 2010, 78.)

Perheidenpaikan yhdistystoiminnassa oli alun alkaen erittäin tärkeää tarjota apua outokumpulaisille au-äideille, joiden arkea olivat alkoholismi ja väkivallan uhka. Yhdistys toimi pitkään vapaaehtoistyövoimalla. Outokummussa tiedettiin jo varhain, ettei malmia tule riittämään loputtomiin. Tieto lopun edellä lisäsi ihmisten turvattomuuden tunnetta aiheuttaen moninaisia ongelmia. Epävarmuus kasvoi perheissä. Perheneuvoloiden asiakkaiksi tulivat avioeroperheet ja lastensuojelua jouduttiin tehostamaan. Yleensä huostaanottouhan alla Outokummussa oli 2-4 lasta vuodessa, mutta lama-aikana esimerkiksi vuonna 1995 uhan alla oli jopa 34 pientä lasta. (Björn, Immonen & Pennanen 2000, 152–157.)

Vasta vuonna 1984 laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä lastensuojelulaki näkivät päivän valon. Lait korostavat lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa, olivatpa nämä naimisissa tai etävanhempia. Myös väliaikaissijoituksen mahdollisuus sekä perhekuntoutustoiminta kirjattiin lakiin. Tapaamisoikeutta koskeva laki vaikuttaa tänäkin päivänä suuresti Ensi- ja turvakotien liiton asiakkaita sekä henkilökuntaa. (Heinänen 1992, 38–39). Tänä päivänä yhdistyksessä työskentelee tapaamispaikkaohjaaja, joka auttaa lapsen etua ajatellen tapaamisoikeuden täyttymisen molempien vanhempien osalta.

1990-luvulla Outokummussa yhdistykset, seurakunta ja kaupunki alkoivat tehdä yhteistyötä tukea tarvitseville erilaisten tapahtumien ja palvelujen muodossa. Pohjois-Karjalan Ensikoti ry (nykyisin Perheidenpaikka ry) kasvoi kahdella työn-

tekijällä, vapaaehtoisten lisäksi. Yhdistys rupesi antamaan kriisiapua, päivystyspuhelimien ja turvakodin muodossa koko perheelle. Työttömien perheiden tuki-projekti sekä yhteistyössä Outokummun kaupungin kanssa tehty ALVARI-kotipalvelu olivat yhdistyksen tuottamia palveluita. Palvelut olivat suunnattu ongelmaperheille, joissa uhka huostaanottoon oli suuri. (Björn ym. 2000, 157.)

Päivystysnumero oli auki ympäri vuorokauden. Myöhemmin päivystystä pystyi tekemään kotoa käsin, kun päivystysnumero saatiin kytkettyä eri lankapuhelinliittymiin. Puhelimen luona vapaaehtoiset päivystivät vuorojen mukaan. Yhteydenotot kirjattiin ruutupaperille. Usein paikalla oli myös miespuolinen henkilö vastaanottamassa äitiä ja lapsia turvakodilla.

2.2 Nykyhetki

Tuloerojen kasvaessa köyhyysrajan alapuolella olevien lapsiperheiden määrä on tuplaantunut 1990-lukuun verrattuna. Lapsuusajan köyhyyden on tutkittu lisäävän kaksinkertaisesti aikuisiän köyhyysriskiä. Terveyserojen juuret ovat lapsuuden elinoloissa ja sen terveyttä heikentävissä ympäristöissä. Terveyttä heikentäviä tekijöitä kasaantuu alhaisesti koulutetuille ja pienituloisille, joiden ongelmat periytyvät usein seuraaville sukupolville. (Rotko & Manderbacka 2015, 119.)

Nykyään Perheidenpaikka ry toimii toiminnanjohtajan sekä neljän vakituisen työntekijän voimin. Toiminnanjohtaja hallinnoi yhdistystä. Outokummun kaupungin väkiluku (>12000) on pienentynyt aina vuoden 1989 jälkeen, kun kaivostointi lakkautettiin. Kaupungin muuttovirta on negatiivinen vuosi vuodelta. Varsinkin lapsiperheiden osuus pienenee hurjaa vauhtia. Väestörakenne ikääntyy, ja vuonna 2018 yli 65-vuotiaita oli kunnassamme jo 30,4 %, väkiluvun ollessa 6803 (Väestörekisterikeskus, 2018).

2.2.1 Avopalvelut

Avopalveluohjaaja työskentelee päivätoiminnoissa kahtena päivänä viikossa järjestettävissä kokoontumisissa. Perhekerho sekä vauvakahvila ovat matalan kynnyksen avopalveluita, joihin perhe voi tulla tapaamaan muita samassa elämän tilanteessa olevia lapsiperheitä. Perhekerho on toteutettu yhteistyössä MLL:n paikallisyhdistyksen kanssa. Vauvakahvila on tarkoitettu odottaville äideille sekä äideille ja vauvoille.

Vertaisryhminä toimivat päivätoiminnot järjestetään viikoittain ja niihin sisältyy järjestettyä ohjelmaa: kahittelua, asiantuntijoita sekä kädentaitoja. Kerran kuussa kerhoissa tarjotaan monipuolinen ja ilmainen lounas lapsiperheille. Outokummun kaupunki on tehnyt yhteistyösopimuksen perheidenpaikka ry:n kanssa. Yhdistys saa tilata maksutta keskuskeittiöltä tarjoilut päivätoimintoihin.

2.2.2 Tapaamispaikkatoiminta

Yhdistyksen toimintaa säätelee yhdistyslaki. Laki säättää mm. rahoituksesta ja voitosta. Mitä suuremmaksi yhdistys kasvaa, sitä enemmän siihen kohdistuu säännöstelyä. Yhdistyslaki ei kiellä taloudellista toimintaa ja se saakin harjoittaa elinkeinotoimintaa, jos sen säännöissä on määrätty niin, jos se muutoin liittyy tarkoituksen toteuttamiseen (Lydman, Kempainen, Laaksonen, & Lahti 2018, 89).

Joensuussa järjestetään ostopalveluna tapaamispaikkatoimintaa yhden vakituisen sekä kahden osa-aikaisen työntekijän voimin. Tapaamisia järjestetään Joensuussa, Outokummussa, Polvijärvellä ja Heinävedellä. Tuotteita ovat erilaiset tapaamiset lapsen ja etävanhemman välillä, esimerkiksi valvotut tai tuetut tapaamiset sekä valvotut vaihdot. Tapaamisia voidaan järjestää myös tapaajan kotona. Tapaamispaikkatoiminta on käräjäoikeuden tai sosiaalivirkailijan tai lastenvalvojan päätöksellä tehtävää lapsen ja etävanhemman tapaamista tukeva tai valvova sosiaalihuollon palvelu. Yhdistys on vuokrannut huoneiston Joensuun keskustan alueelta ja tapaamiset järjestetään siellä sekä Utrassa toimivalla turvakodilla. Vartijapalveluita voidaan järjestää turvakodilla. Tapaamisissa voi olla

lisäksi mukana muita lähisukulaisia, kuten isovanhemmat. Toimintaa ostaa tällä hetkellä Siun sote sekä yksittäisten asiakkaiden kunnat, kuten Kuopio ja Varkaus. Tapaamiset kirjataan yhdistyksen omaan Sofia-järjestelmään, josta tietoja voi saada ainoastaan sosiaalityöntekijä tarvittaessa. Sofia-kirjausjärjestelmä on yhteydessä valtakunnalliseen Kanta-järjestelmään. Yhdistyksen työntekijät kouluttaa Ensi- ja turvakotien liitto, joka on ollut vahvasti mukana luomassa tapaamispaikkatoiminnalle raameja toimia yhteiskuntamme palvelumarkkinoilla.

Tämän hetkinen sopimus Siun Soten kanssa loppuu 2020. Sopimuksessamme Siun Soten lastenvalvoja kirjoittaa maksusitoumuksen jokaiselle lapselle, jossa on määritelty tapaamisten yksityiskohdat ja ajat. Laskutamme Siun Sotea tapaamisen ajalta sekä puoli tuntia siirtymäaikaa jokaisen tapaamisen yhteydessä. Lisäksi kotitapaamisista veloitetaan ajan lisäksi kilometrikorvaukset. Siun Sote avustaa yhdistystä maksamalla tapaamispaikan vuokran kuukausittain. Kuluiksi yhdistyksellemme jää henkilöstökulut, sosiaalikulut, sähkö sekä liittymämaksut ja tarjottavat elintarvikkeet. Tämän hetkinen tilanne on yhdistyksellemme hyvä ja tapaamispaikka on tuottava.

2.2.3 Yöhoito

Yhdistys järjestää avopalveluna 2-10-vuotiaille lapsille yöhoitoa. Sinne voi tulla ilmoittautumalla 5-12 lasta/yöhoito, joka maksaa jäsenille 25 euroa/lapsi ja sisaruksille 20 euroa/lapsi. Muille toiminta maksaa 35 euroa/30 euroa. Toiminnan tarkoituksena on antaa vanhemmille aikaa levähtää. Toiminta on hinnoiteltu niin alas, että se olisi kaikille mahdollinen. Palvelu järjestetään tällä hetkellä yhdistyksen omakustanteisena palveluna, mutta siihen kaavaillaan sopimusta Siun Soten tai kuntien kanssa. Toiminta on ennaltaehkäisevää, ja se tukee perheitä, joilla on esimerkiksi huonot sosiaaliset verkostot.

Yöhoitoa järjestetään pääasiassa yksityisille, mutta Siun Sote voi myös ostaa sitä. Palvelutuotanto on vähäistä, kerran kuussa tapahtuvaa, mutta kysyntää olisi enemmän kuin yhdistys voi tällä hetkellä tarjota. Yöhoitoa ei ole vielä tuotteistettu,

jotta sen tuominen palvelutarjottimelle voitaisiin toteuttaa. Yöhoitoa voitaisiin laajentaa läntisen Siun Soten alueelle, koska tuotteen monistaminen uusille alueille ei vaadi paljon. Jos yhdistys voisi toteuttaa yöhoidon yhteistyössä kuntien ja sosiaalihuollon kanssa, olisi toiminta taloudellisesti kannattavaa. Kunta voisi tarjota yhdistykselle tilat sekä ruoat ja sosiaalihuolto maksaisi omia lastensuojeluasiakkaitaan yöhoitoon. Sosiaalihuollon kautta tulevien lasten yöhoito-maksu on suurempi kuin yksityisen kuluttajan.

2.2.4 Tuu mukkaan! -hanke

Kolmea työntekijää työllistää meneillään oleva hanke, Tuu mukkaan! Hankkeen tarkoituksena on osallistaa syrjässä maaseudulla eli huonojen kulkuyhteyksien takana asuvia perheitä vertaisryhmillä sekä ukki- ja mummotoiminnalla. Tavoitteena on poistaa maantieteellistä eriarvoisuutta syrjäkylien asukkailta digitaalisilla yhteydenpitovälineillä. Yhdistys on saanut merkittävän rahoituksen STEA:lta hanketta varten. Hankkeen eteneminen kiinnostaa rahoittajaa ja seuranta koostuu mm. osallistujakyselyistä, väli- sekä loppuraportista. Hanke pyörii tällä hetkellä täysin STEA:n rahoituksella, ja se kuuluu Arvokas-hankeohjelmaan. Tähän kuuluu 30 hanketta, joiden yhteinen tavoite on poistaa eriarvoisuutta. Hankkeitten yhdistävä voima on eriarvoisuuden poistaminen sekä osallisuuden lisääminen. Hankkeet tekevät työtä mm. romaninuorten, huostaanotettujen, kulttuurin vuoksi häväistyjen, romanikerjäläisten, ALS-sairaiden sekä vankien kanssa.

Hankkeen ryhmät kokoontuvat kerran kuukaudessa neljällä eri paikkakunnalla: Outokummussa, Polvijärvellä, Heinävedellä ja Liperissä. Vertaisryhmässä on alle kouluikäisten lasten perheitä, ja lapsiperheiden ajankohtaisia asioita käsitellään vierailevien asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi huomioidaan erilaiset juhlat, esimerkiksi halloweenina juhlimme yhdessä. Ryhmät kokoontuvat myös digitaalisesti. Jos alueellamme on esimerkiksi kelirikko, eikä kerhoon voi osallistua, voi sitä kuitenkin seurata digivälitteisesti. Käytössämme on Microsoft Teams -ohjelma, joka on käyttäjilleen ilmainen. Ohjelmaan päästäkseen perheet luovat itselleen Microsoft-tilin. Ohjelma sisältää video- ja sekä chat-ominaisuudet. Jokaisella paikkakunnalla on oma Teams-ryhmä, johon on mahdollista liittyä.

Vapaaehtoisuuteen perustuva mummi- ja ukkitoiminta on tarkoitettu lapsiperheille, joilla ei ole tukiverkostoja lähellä. Oma ukki tai mummi on kaukana, tai heitä ei ole, tai yhteys on muuten vain katkennut. Me muodostamme pareja, jotka voivat tavata fyysisesti tai digivälitteisesti. Yleinen havainto on, että lapsiperheet haluavat lapsille turvallisen aikuisen, kenen kanssa jakaa asioita ja oppia uutta.

2.2.5 Doulat

Doula on synnytystukihenkilö, joka auttaa esimerkiksi yksin synnyttävää äitiä valmistautumaan synnytykseen ja on mukana synnytyksessä. Yhdistyksellä oli Doula-toimintaa, joka pyöri täysin vapaaehtoisena. Doulia on koulutettu yhdistyksen toimesta viime vuosina paljon. Vuonna 2018 aktiivisia doulia toiminnassa oli neljä. Doulat irtaantuivat yhdistyksestä vähäisen tarpeen vuoksi vuonna 2019 ja perustivat oman yhdistyksensä.

2.2.6 Vapaaehtoistoiminta

Yhdistyksen yksi kantava voima on vapaaehtoiset, jotka tekevät näkyvää työtä yhdistyksemme hyväksi. Yhdistyksellä on ollut paljon vapaaehtoistoimintaa aiemmin ja tällä hetkellä avopalvelun kerhoissa käy kolme vapaaehtoista ihastuttamassa vauvoja. Myös Tuu mukkaan! -hankkeessa olevat varaukit ja -mummit ovat vapaaehtoisia. Lisäksi joukko ahkeria puuhamiehiä LC Kuparista käyvät auttamassa erilaisissa korjaustöissä. Vapaaehtoisia muistetaan vuosittain esimerkiksi tarjoamalla jouluruokailu tai makkaranpaistoretki.

3 Ulkopuolinen ja toiminnasta saatava rahoitus

Suomessa sosiaali- ja terveyspalvelut tuotetaan kolmella eri tavalla - julkisen sektorin, järjestösektorin ja yrityssektorin avulla. Julkinen sektori rahoittaa perustus-

lain ja lainsäädännön velvoittamia palveluja pääosin verovaroin. Järjestötoimintaan liittyy aatteellisuus ja ulkopuolinen rahoittaja, kun taas yrityssektori tavoittelee voittoa ja liiketoiminnan kannattavuutta. (Myllymäki & Tetri 2001, 18.)

Jos yhdistys saa avustusta hankkeeseen tai yleiseen toimintaansa, se ei voi tuottaa palvelutuotantona vastaavaa tai samankaltaista palvelua. Jos maksullista toimintaa kuitenkin on, se kirjataan avustustoiminnan tuotoksi. (Petrell 2019.)

Yksityisillä palvelujentuottajilla on sekä yksityisiä että julkisia palvelujenostajia. Yksityisiä asiakkaita ovat kotitaloudet ja julkisia esimerkiksi kunnat, valtionkonttori ja Kansaneläkelaitos. Sosiaalipalvelujen ostajista suurin on kuntapuoli. Kunnat ostavat palvelukokonaisuuksia palvelutuotantona, mutta muitakin rahoitustapoja on olemassa. Kunta voi tehdä esimerkiksi asumispalveluissa vuokrasopimuksen erikseen ja ostaa eri sopimuksella oheispalveluita. Kirjaaminen tapahtuu vuokriin ja muiden palveluiden ostoihin. Palvelujentuottaja voi myös laskuttaa loppukäyttäjää vuokrasta ja kunta maksaa palvelutuotannon ja vuokran erotuksen. Kunnilla on maksusitoumuksien lisäksi käytössä palveluseteleitä, yleis- ja toiminta-avustuksia, kuntalisiä ja edullisia tilajärjestelyjä jne. Tällaiset rahoitusmuodot pienentävät kunnan ostopalvelua tilinpäätöksessä. Järjestöjen osuus palvelujentuottajina onkin todellisuudessa suurempi. (Kauppinen & Niskanen 2005, 77–80.)

Perheiden paikka ry:n rahoitus on tullut 1990-luvun alusta lähtien RAY:ltä. Muitakin rahoituksen lähteitä on ollut, mutta niiden osuus on ollut huomattavasti pienempi. Avopalvelut on rahoitettu Veikkauksen avustuksilla viime vuosiin asti. Nykyisin tapaamispaikkatoiminnasta tulee merkittävä määrä rahaa, jota yhdistys käyttää tällä hetkellä mm. avopalveluihin Outokummussa. STEA on viime vuonna vetänyt AK-avustuksen avopalvelujemme osalta. Perheiden paikka ry järjestää mm. retkiä kylpylöihin, Linnanmäelle tai Sopukkaan ¹. Näihin haetaan rahoitusta esimerkiksi Lasten päivän säätiöltä tai Vappu Jacobsenin rahastosta. Rahoitusta

¹ Liiton oma majoituspalveluyritys

on saatu eri säätiöiltä, koska lapsiperheille suunnatut retket ovat avopalvelutoimintaa tukevaa ja perheiden virkistäytymistä varten suunniteltua ennaltaehkäisevää toimintaa.

Rahoitusrakenne muuttuu ja taloudellista osaamista täytyy löytyä enemmän, jotta yhdistys voi jatkaa toimintaa pienellä paikkakunnalla ja selvitä vuodesta toiseen pienenevällä avustusosuudella. Toisaalta palvelutuotannon tuoma voitto ei ole yhdistystoiminnalle sopivaa. Viivan alle jäävä summa voi aiheuttaa yhdistykselle verovelvollisuuden. On selvää, että kehitys jatkuu ja ajan kuluessa palvelutuotantoa lisätään, esimerkiksi ajankuvaan sopivalla eroapu-palvelulla. Tätä palvelua tarjotaan nykyisin kuntien palveluna asukkailleen. Yhdistys voisi tarjota myös lähisuhdeväkivalta-toimintaa palvelutuotantona. Yhdistyksen resurssit erikoistua johonkin spesifiin ilmiöön voi luoda erityisen kattavan palvelutarjottimen sosiaali- ja terveystalvelujen ostajille.

Palvelutuotannon määrän osalta voidaan miettiä, onko pienillä yhdistyksillä palveluntuottajina tarvittavaa liiketoimintaosaamista, koska sosiaali- ja terveystalveluja tuottavien yhdistysten työntekijät ovat usein koulutukseltaan sosiaali- ja terveystalvelu- ja terveysalalta. Taloustietouteen täytyy tarvittaessa saada lisäopastusta jonkin muun tahon puolesta. Budjetoinnista tulisi ottaa huomioon taloudellinen neuvonanto.

3.1 Raha-automaattiyhdistys, RAY

Suomalaisella sosiaali- ja terveystalvelujärjestökentällä on erityinen rahoitusmekanismi. Monopoli-asemassa oleva Raha-automaattiyhdistys (jatkossa RAY) avustaa järjestöjä, jotka kuuluvat sen avustusten piiriin. Se on julkisoikeudellinen innovaatio, joka perustettiin 1938. Yhdistys kerää raha-automaattipeleillä rahoja sosiaali- ja terveystalveluyhdistysten toimintaan. Raha-automaattiyhdistyksellä on Suomessa yksinoikeus kerätä varoja raha-automaatti- sekä Casino-peleillä. Tuotto jaetaan yhdistysten sekä järjestöjen toimintoihin ja hankkeisiin (arpajaislaki 1047/2001). Avustuksia ei jaeta valtion, kunnan tai seurakunnan toimintoihin eikä voittoa tavoitteleviin organisaatioihin (laki raha-automaattiyavustuksista 1056/2001). (Vuorinen ym. 2005, 13-14.)

RAY:n avustuslinjaukset ovat muuttuneet palvelujärjestelmän muutosten myötä. Euroopan unionin sisämarkkinoiden linjaukset, kuntien strategiat ja kilpailutus-käytännöt sekä verottajan linjaukset ovat yhtä kaikki muutosrintamassa. RAY vetäytyy kotipalveluiden, palveluasumisen ja näihin liitettyjen investointien rahoittamisesta. Myös eräiden ryhmien päivätoiminnat, järjestölähtöiset lastenhoitopalvelut sekä omaishoitoon myönnettäviä avustuksia tarkistetaan. Järjestöjen yleishyödyllisyys on suurennuslasin alla verottajan toimesta. (Särkelä, Vuorinen & Peltosalmi 2005.)

RAY yhdistyi Veikkauksen ja Fintoton kanssa vuonna 2017 ja samalla RAY:n avustuksiin käytettävät varat ohjattiin sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:lle (Tervahauta 2018, 8). RAY jakoi vuositasolla yli 300 miljoonaa euroa avustuksia suomalaisille yleishyödyllisille toimijoille. Avustusten jakamisesta päätti Sosiaali- ja terveysministeriö RAY:n hallituksen esityksestä. (Suomen uutiset, 2015.)

3.2 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (jatkossa STEA) tehtävänä on jakaa avustuksia tulokselliseen järjestötoimintaan. Avustusten jakamisella STEA:n päämääränä on, että Suomessa tapahtuva kansalaisjärjestötoiminta on maailman parasta ja se vahvistaa meidän kestävästä hyvinvointiamme. STEA:n toiminta on ennakoivaa ja tukee uusia tekemistapoja. Avustustoiminta on läpinäkyvää ja tulokset tuodaan yhdessä esille. (STEA, 2019.)

Vuositasolla STEA vastaanottaa n. 2500 avustushakemusta. Myönteisiä avustuspäätöksiä saadaan 1700-1800 ja avustettavia järjestöjä on n. 800. Avustuksilla järjestöt ovat toteuttamaan upouusia toimintoja, jotka ovat ns. rajapinnassa, ja niistä voi tulla jopa julkisia palveluja. Avustuskohteiden vuosittainen tarkastelu on tärkeää, suhteessa elinkeinotoimintaan ja julkispalveluihin. Yleisesti katsoen, rajapinnassa olevat avustuskohteet ovat haastavien kohderyhmien ympäröimiä, kuten kidutuksen uhrit tai kaapatut lapset. (Tervahauta 2018, 8–9.)

Raha-automaattivastuksista säädetyssä laissa on mainittu, että avustusta ei voida myöntää liiketoiminnallisesti toimiville yhdistyksille eikä kunnan menoihin (Laki raha-automaattivastuksista 1056/2001). Edellä mainitun mukaan yhdistys ei voi tuottaa taloudellista voittoa saadakseen STEA:n avustusta. Kunnat taas ovat velvoitettuja järjestämään tiettyjä palveluita, joita usein tuottavat terveyst- ja sosiaalijärjestöt. Käytännössä siis kunnat järjestävät kolmannen sektorin tuottamaa palvelua. Tällöin yhdistykset rahoittavat palvelutuotannollaan toimintojaan. Näin ollen STEA:n rahoitukset jäävät hiljalleen pois myös perheiden paikan avopalvelujen/päivätoiminnan osalta. Esimerkiksi vuonna 2018 STEA:n avustus avopalveluille on ollut 78 000 euroa (liite1). Opinnäytetyön edetessä vuonna 2019 tammikuussa STEA ei enää rahoita Perheidenpaikka ry:n avopalveluita. Toiminnat on jouduttu karsimaan, koska avopalvelulle ei ole budjetoitua rahaa. Kuitenkin jo olemassa olevan palvelutuotannon vuoksi, yhdistys sai järjestettyä kevääksi 2019 kahdeksi päiväksi viikossa perhekerhoja Outokummun kohtaamispaikka Kirvolle. Palvelutuotanto oli 120 878 euroa vuonna 2018 (liite1).

Syyskuussa 2019 Veikkaus ilmoitti karsivansa 3000 pelikonetta kauppojen yhteydestä. Tämä määrä vähentää veikkauksen tuottoja merkittävästi. Lisäksi pelaaminen vaatii jatkossa tunnistautumisen ja pelien markkinointia vähennetään. Uusi hallitus on kertonut voivansa hyvittää yhdistysten avustusten pienenemistä. Kenties hyvityksiä voitaisiin maksaa verovaroista tai muista tulolähteistä. (YLE 2019.)

3.3 Lasten Päivän Säätiö

Lasten Päivän Säätiö ylläpitää ja kehittää Linnanmäen huvipuistoa kerätäkseen suomessa lastensuojelulle varoja. Vuonna 2018 lahjoitussumma lastensuojelulle oli huikaut 4,5 miljoonaa euroa. Linnanmäki perustettiin vuonna 1950 kuuden lastensuojelutyötä tekevän yhdistyksen kesken. Perustajajärjestöt olivat Barnavårdsföreningen i Finland, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Lastensuojelun keskusliitto ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Parasta lapsille ry ja Pelastakaa lapset ry. Seitsemän vuotta myöhemmin nämä järjestöt perustivat Lasten Päivän Säätiön. (Lasten Päivän Säätiö, 2019.)

Säätiön tilikausi on kalenterivuosi. Säätiöllä on valtuuskunta (13) sekä hallitus (5). Valtuuskunta koostuu perustajajärjestöjen valitsemista jäsenistä, kukin järjestö valitsee kaksi jäsentä. Lastensuojelun Keskusliitto on oikeutettu kolmeen jäsenen. Lastensuojelutyölle kuuluvan avustuksen määrää hallitus. Avustuksesta 60 % täytyy jakaa valtuuskunnassa edustettujen järjestöjen kesken, pois lukien Lastensuojelun Keskusliitto. Nämä avustukset on käytettävä yksinomaan lastensuojelutyöhön. Loput 40 % jaetaan Lastensuojelun Keskusliitolle niin ikään lastensuojelutyöhön. (Lastenpäivän säätiö, 2016.)

Perheidenpaikka ry on saanut nauttia Lasten Päivän Säätiön lahjoittamista Linnanmäen rannekkeista tänä vuonna 60 vuotta! Jo yhdistyksen ensimmäisenä toimintavuotena outokumpulaiset lapsiperheet pääsivät retkelle Linnanmäelle, niin kuin tänäkin kesänä. Juhlavuotemme retki oli jäsenillemme täysin ilmainen.

3.4 Tradeka

Tradeka on perustettu vuonna 1917, ja se oli aluksi osuuskauppavetoinen kuluttajaosuuskunta, jossa oli mukana monenlaisia toimialoja. Nykyisin Tradekasta on kehittynyt moderni omistajaosuuskunta, jossa omistajien merkitys korostuu. Lisäksi Tradeka tarjoaa monipuoliset jäsenedut eri sektoreille. (Osuuskunta Tradeka, 2019.)

Osuuskunta Tradekassa on 225 000 omistajajäsentä. Osuuskunta tekee hyvää tulosta, mutta myös hyvää yhteiskunnallemme. Osa tuloksesta – vähintään 10 prosenttia - jaetaan valtakunnallisesti yhteiskuntamme hyväksi yleishyödylliseen toimintaan. (Osuuskunta Tradeka, 2018.)

Perheidenpaikka ry:n vuoden 2019 avustus Tradekalta oli 1500 euroa, josta 1150 euroa käytettiin Linnanmäen retken kyyditykseen kesäkuussa 2019. Loppusumma tulee käyttää vuoden 2019 loppuun mennessä yhdistyksen lapsiperheiden hyväksi.

3.5 Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö

Vuonna 1950 perustettu säätiö tukee tiedettä, taidetta, kulttuuria sekä opiskelijoita, jotka ovat syntyneet Karjalassa. Ydinajatuksena on tukea karjalaisuutta ja edistää kulttuurintuntemusta ja kehittää tutkimustyötä. Säätiön jaettavat varat tulevat sijoitusomaisuuden tuotoista. (Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö 2019.)

Olemme saaneet säätiöltä 6000 euron apurahan, jolla olemme tuottaneet vuonna 2019 olevan juhluvoittemme. Rahasummalla on pidetty erilaisia tapahtumia ympäri vuoden, esimerkiksi lapsille suunnattu päivänäytös urheilutalolla, jossa esiintyi TV:stä tutut Maltti ja Valtti poliisit. Tällä tapahtumalla tavoitimme noin 350 ihmistä, joista osa saapui ympäryskunnista, mm. Liperistä, Viinijärveltä ja Polvijärveltä. Lisäksi kutsuimme tapahtumaan Outokummun varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat lapset sekä mainostimme tapahtumaa somessa ja kauppojen ilmoitustauluilla.

Päätapauksemme oli 60-vuotisjuhlat, jotka pidettiin Kulttuurikeskus Maritassa. Valitsimme paikan juhlassa näytettävän karjalaisen Veneh-elokuvan ja yhdistyksen historiasta kertovan videon takia. Elokuvan on ohjannut outokumpulaissyntyinen Jyrki Haapala. Yhdistyksemme historiasta kertova video on tehty mukailen yhdistyksen alkuaikojen kuvia ja kerronnalla.

3.6 Jäsenet

Jäseniä Perheidenpaikka ry:llä oli 83 vuonna 2018 ja 86 vuonna 2019. Jäsenhintana on kaksitoista euroa vuodessa, jota nostettiin hallituksen päätöksellä viiteentoista euroon vuonna 2019. Jäseneksi voi liittyä yhdistyksemme nettisivujen kautta tai ilmoittamalla toimistollemme. Jäsenetuna Ensi- ja turvakotienliitto toimittaa Enska-lehteä, joka ilmestyy jäsenille neljä kertaa vuodessa. Jäsenille yhdistyksemme maksulliset retket sekä palvelut ovat halvempia kuin muille. Jäsenet saavat myös etukäteen määrättyistä paikallisista yrityksistä 10 % alennuksia esittämällä jäsenkorttimme. Vuonna 2019 Ensi- ja turvakotienliitto on julistanut

maanlaajuisen jäsenkampanjan, jonka ajankohta on syyskuussa ja sen tarkoituksena on tuplata jäsenmäärä! Yhdistyksemme jäsenkampanja-tapahtumat olivat tänä vuonna Malti ja Valtti- lastentapahtuma sekä yhdistyksen 60-vuotisjuhla. Yhdistys on päättänyt palkita uusia jäseniä tuoneita henkilöitä. Jokainen kolme uutta jäsentä tuonut saa 20 euron lahjakortin K-ryhmään.

3.7 Yksityiset lahjoitukset

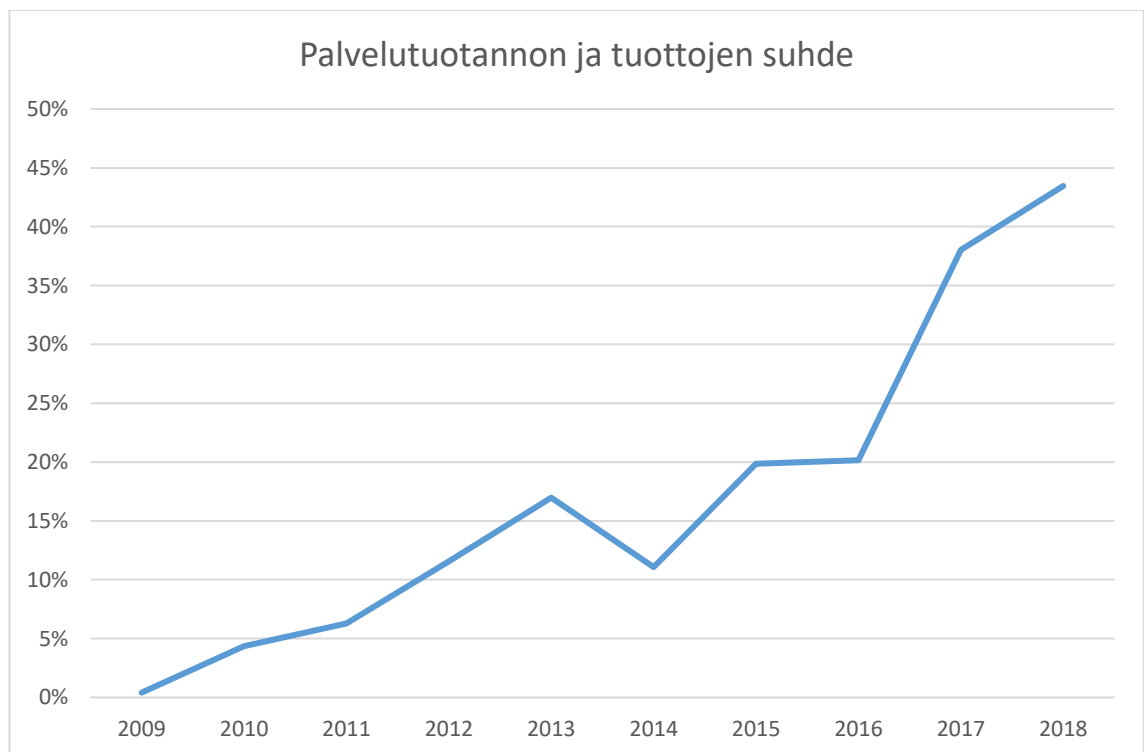
Yhdistys on saanut erilaisia lahjoituksia läpi toimintahistorian. Yksityiset henkilöt ovat lahjoittaneet muun muassa lasten vaate- ja tarvikepaketteja sekä leluja päivätoimintaan. Yhdistyksellä on myös kannatusjäseniä ja -yhteisöjä, jotka maksavat hieman suurempaa jäsenmaksua, jolla toimintoja rahoitetaan. Yhdistys on myös huomioitu testamenteissa. Perheidenpaikka ry piti myös jonkin aikaa lastentarvikkeiden kirpputoria toimistonsa yhteydessä. Kirpputorilla myytävät tuotteet saatiin yksityishenkilöiltä saaduilla vaate- ja tarvikelahjoituksilla. Tämä toiminta kuitenkin lopetettiin, koska lahjoitetut vaatteet olivat yleisesti ottaen huonokuntoisia ja ne olisivat vaatineet pesua, mikä ei ole mahdollista toimistossa. Myöskään lahjoitusten varastointimahdollisuutta ei ollut. Lahjoitusten määrä ylitti yhdistyksen, joten vaatelahjoitusten vastaanottamisesta luovuttiin ja vaatteet lahjoitettiin HOPE-järjestölle.

Spontaanit lahjoitukset voidaan ottaa vastaan suoraan yhdistyksen tilille. Mikäli yhdistys mainitsee nettisivuillaan ottavansa lahjoituksia vastaan, varainhankintaan haetaan lupa. Ensi- ja turvakotien liiton taloudenhoitajienpäivillä 5.11.2019 OY Tuokko DTM:n Terhi Rantalan mukaan, varainhankintalaki muuttuu ja vuosittain anottava maksullinen varainhankintalupa tulee 1.3.2020 alkaen pysyväksi, jolloin sitä ei tarvitsisi hakea vuosittain. Luvalla voidaan hankkia lahjoituksia, joista on tehtävä vuosittain tilitys ja raportti. Yhdistys voi myös tehdä pienkeräyksiä, jotka ovat maksuttomia, mutta niistä on tehtävä ilmoitus poliisiviranomaiselle. Pienkeräys kestää kerrallaan neljä kuukautta ja kerätyistä varoista tehdään tilitys.

3.8 Palvelutuotanto

Yhdistyksellä voi olla yleishyödylliseen toimintaan sovitettua liiketoimintaa. Yhdistys voi katsoa, että sen sosiaaliset tavoitteet hyvinvoinnin lisäämiseksi saadaan parhaiten täytettyä liiketoiminnalla. Liiketoiminnan tavoitteena on voisi olla esimerkiksi vähävaraisten perheiden erityistarpeiden tyydyttäminen. Yhdistyksen palvelutuotantoon liittyy usein epäedullisia tekijöitä kilpailutuksen näkökulmasta, kuten taloudellisesti suppeat markkinat. (Myllymäki, A. & Tetri, E. 2001, 129–130.)

Tapaamispaikkatoiminta on kilpailutettua sosiaalihuollonpalvelua Siun Sotelle. Lisäksi palvelutuotantona tuotetaan yöhoitoa yksityisille kuluttajille sekä pienimuotoisesti Siun Sotelle. Palvelutuotannon osuus yhdistyksen kokonaistuotoista oli merkittävä (kuvio 1) vuonna 2018 (43 %).

Kuvio 1 Palvelutuotannon suhde kokonaistuottoihin

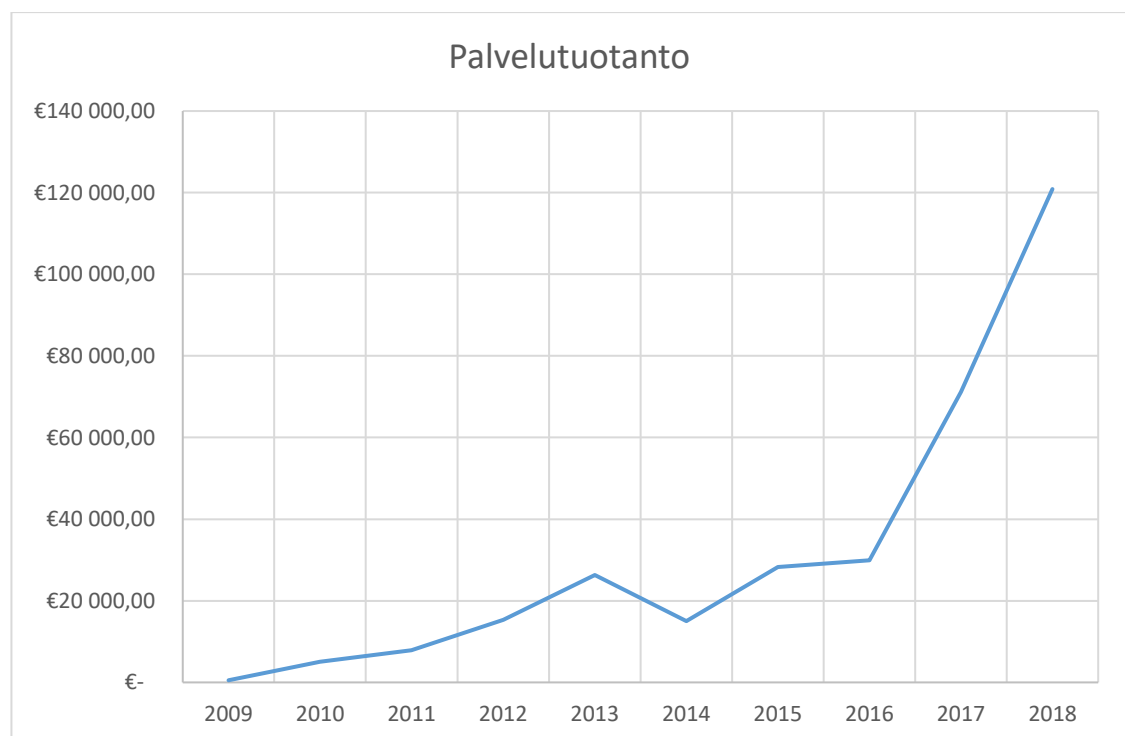
Olemme osallistuneet kevästä 2019 alkaneeseen Palvelujen tuottajaksi-koulutukseen, jonka järjestää Tarmo-hanke. Koulutus kestää kevääseen 2020 asti. Olemme tehneet aiheeseen liittyen erilaisia tehtäviä ja saamme muun muassa

sparraus apua, jotta pääsemme palveluntuottajina eteenpäin. Tätä mahdollisuutta aiomme käyttää kurssin aikana. Tällä hetkellä olemme tekemässä tuotteita ja pohdimme erilaisia palvelukokonaisuuksia, joista osa on jo olemassa ja osa suunnitteilla.

4 Toiminnan taloudellinen tarkastelu vuosina 2009-2018

4.1 Palvelutuotanto

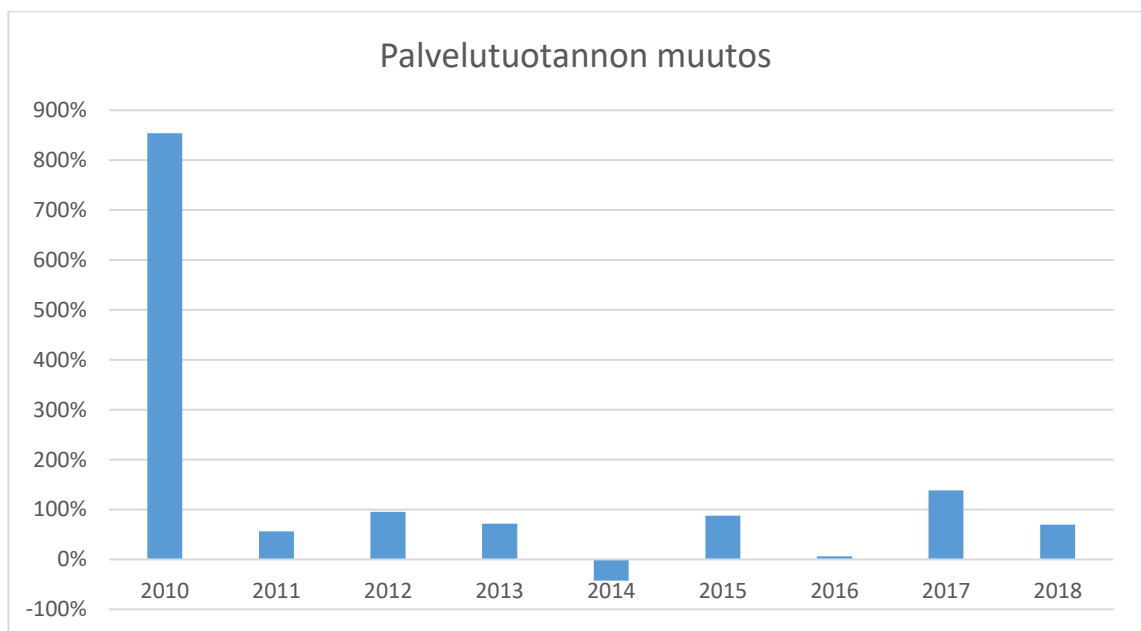
Palvelutuotantoa on ollut yhdistyksellä pienimuotoisena aina. Palvelutuotannon tuottojen vertailussa vuosien 2009-2018 aikana, tuotot ovat kasvaneet merkittävästi (kuvio 2). Siihen on vaikuttanut mm. erilaiset sopimukset, joiden mukaisesti palveluita on tuotettu. Vuonna 2009 palvelutuotannon tuotot ovat olleet vain 527 €, koska kyseisenä vuonna yhdistys on saanut avustusta tapaamispaikkatoimintaan, joten sitä ei ole tehty palvelutuotantona juuri ollenkaan. Palvelutuotanto on ollut aluksi vähäistä ja heikosti hinnoiteltua.

Kuvio 2 Palvelutuotannon kehitys vuosina 2009-2018

Vuosina 2010 ja 2011 tapaamispaikkatoimintaa on ollut Outokummussa ainoastaan viikonloppuisin harvakseltaan. Vuosina 2012 ja 2013 Outokummun kaupunki osti ostopalveluna yhdistykseltä päiväkerhotoimintaa, jolloin palvelutuotannon tuotot kasvoivat. 2014 päiväkerhotoiminta loppui, mutta yhdistys alkoi tuottaa tapaamispaikkatoimintaa Joensuussa. Merkittävin kasvu tapahtui vuosien 2016-2018 aikana, kun yhdistys solmi sopimuksen Siun Soten kanssa alkaen tuottaa tapaamispaikkatoimintaa koko läntisen Siun Soten ja Joensuun alueella vuosiksi 2016-2020.

Palvelutuotannon muutos (kuvio 3) on ollut vuosittain vaihtelevaa. Euromääräiset muutokset ovat suuria ja ne ovat selitettävissä mm. tapaamispaikkatoiminnan kausiluontoisuudella. Tapaamispaikkatoimintaa käytetään esimerkiksi osana sijaishuoltoa, jolloin lapsen vaihtaessa sijaiskotia eri kuntaan, asiakkuus tapaamispaikassa loppuu.

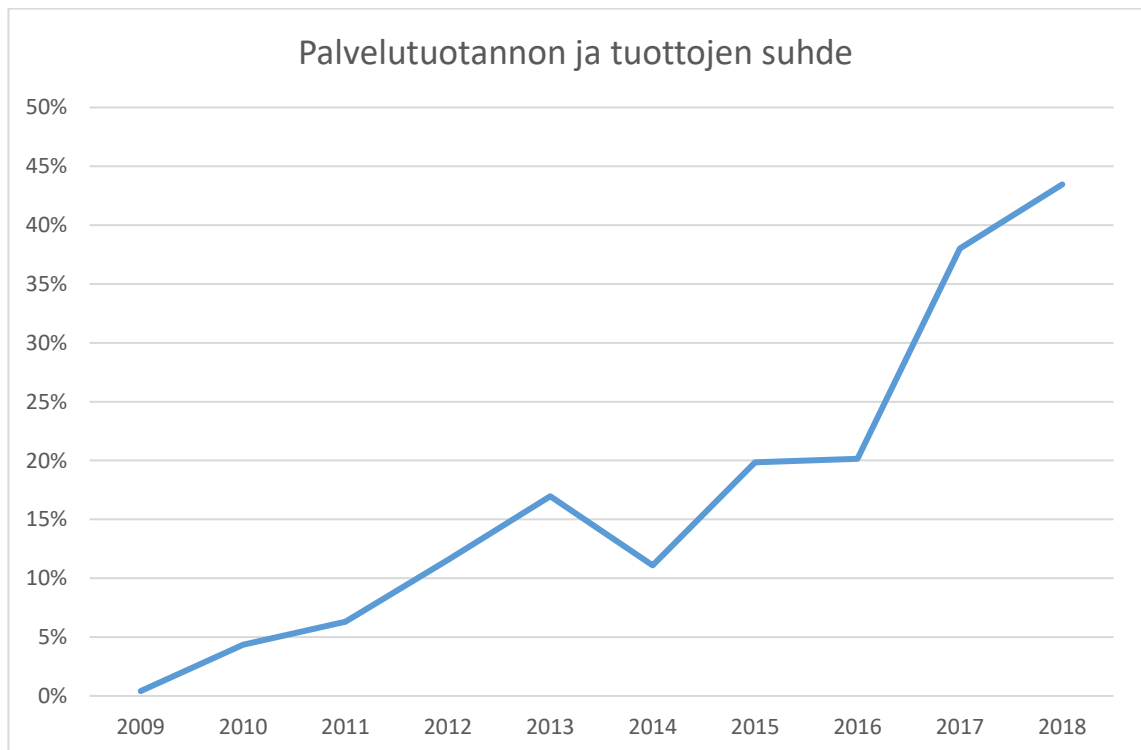
Kuvio 1 Palvelutuotannon muutos

Taulukossa 1 on kuvattu palvelutuotannon trendiä. Trendi on kasvanut voimakkaasti, mutta kasvu on ollut erittäin voimakasta vuosina 2016-2018, kun Siun Sote on ostanut palvelua. Vuonna 2014 tapahtunut notkahdus selittyy entisen palvelutuotannon loppumisella ja uuden alkamisella. Kyseessä oli ns. siirtymävuosi palvelutuotannossa.

Taulukko 1 Trendit

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Varainhankinnan trendi	100 %	152 %	134 %	140 %	176 %	42 %	70 %	177 %	124 %	121 %
Palvelutuotannon trendi	100 %	954 %	1489 %	2903 %	4988 %	2853 %	5360 %	5674 %	13501 %	22937 %
Toimintakulujen trendi	100 %	98 %	102 %	115 %	134 %	114 %	123 %	131 %	144 %	198 %
Toimintatuottojen trendi	100 %	91 %	98 %	104 %	121 %	106 %	111 %	116 %	147 %	218 %

Palvelutuotannon suhde kokonaistuottoihin on muuttunut paljon. Palvelutuotannon kasvaessa voimakkaasti kokonaistuotot ovat kuitenkin pysyneet suhteessa maltillisena (kuvio 4). Kokonaistuotoissa olevat avustusmäärät ovat tasaisia. AK-avustusta on saatu vuoteen 2018 asti ja vuodesta 2018 heinäkuusta alkaen hanke avustusta. Palvelutuotannon trendi tasoittuu vuoden 2019 tilinpäätökseen, koska avustusten osuus laskee palvelutuotannon noustessa.

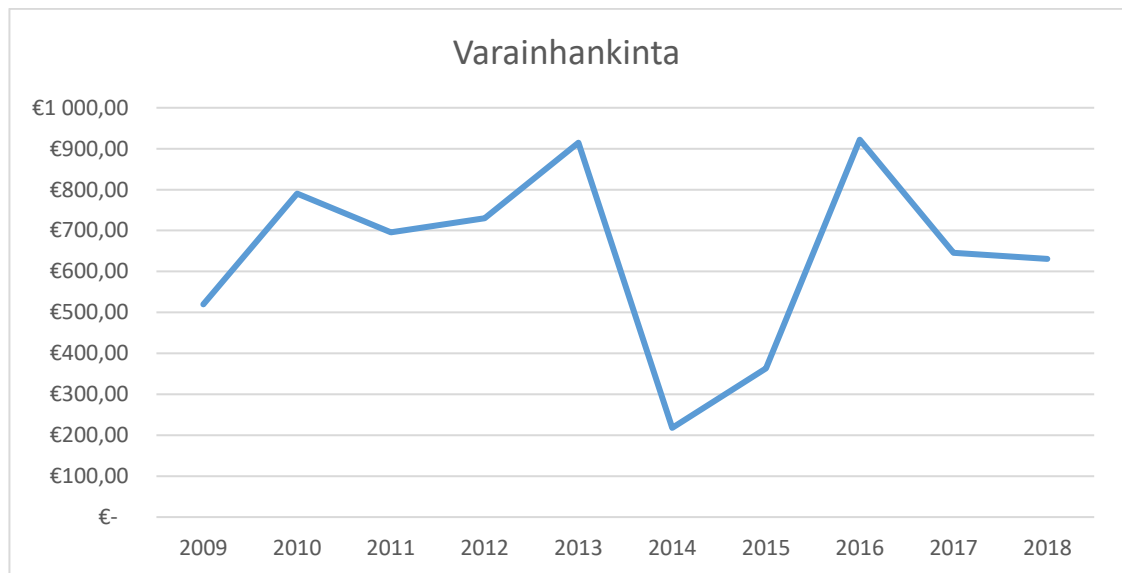
Kuvio 4 Palvelutuotannon osuus kokonaistuotoista prosentteina

4.2 Varainhankinta

Perheidenpaikka ry:n varainhankintana on ollut lähinnä vuosittaiset jäsenmaksut. Joinakin vuosina on pidetty kirpputoria sekä järjestetty konsertti, jonka tuotot ovat

muodostaneet vuoden 2013 varainhankintatuotoiksi yli 900 € (kuvio 5). Joinakin vuosina varainhankinnasta on tullut 85 € kuluja, jotka ovat johtuneet ulkopuolisesta laskutuksesta

Varainhankinnan tuotot olivat alhaisimmillaan vuonna 2014 (kuvio 5) huonosti maksettujen jäsenmaksujen vuoksi. Jäsenmaksuja on laskutettu mm. sähköpostin liitteinä olevilla laskuilla. Se koettiin huonoksi järjestelyksi, koska monet jäsenet unohtivat maksaa jäsenmaksunsa.

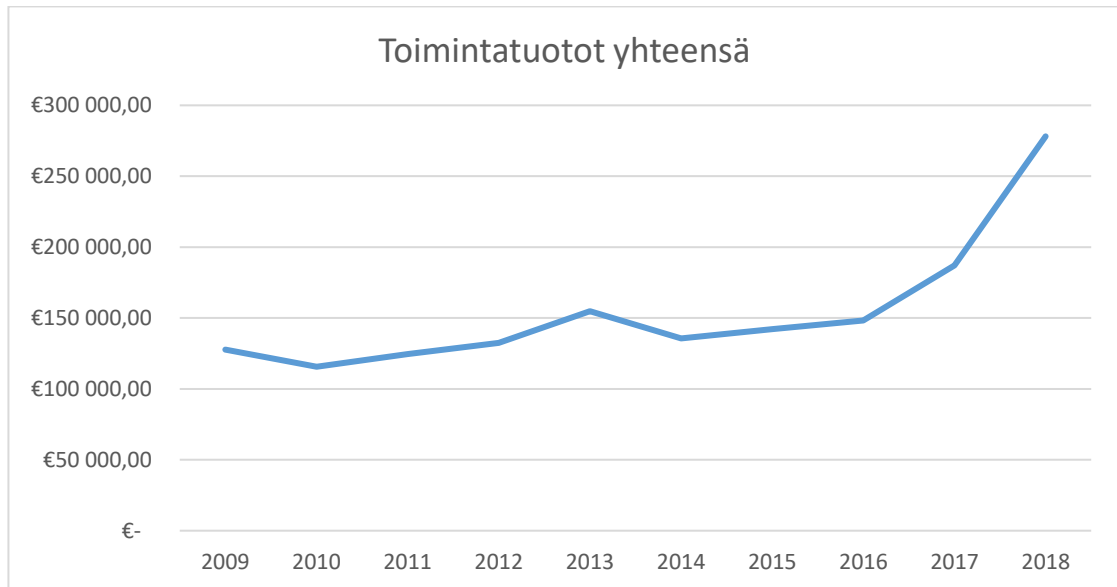
Kuvio 5 Varainhankinnan määrä vuosina 2009-2018

Varainhankinnan muutokset ovat olleet voimakkaita. Vuosittainen muutos on johtunut jäsenrekisterin ylläpidon ja laskutuksen haasteista. Jäsenmäärä on myös vaihdellut, jolloin varainhankinta on muuttunut. Jäsenhankintaa on tehty hyvin vähän, eikä siihen ole budjetoitua rahaa.

Varainhankinnan trendi on ollut vaihteleva. Konserttien tulot ovat kasvattaneet varainhankintaa. Tapahtumien tuottaminen on lisännyt yhdistyksen näkyvyyttä, joka on tuonut yhdistykselle uusia jäseniä. Kuitenkin seuraavana vuonna on tapahtunut selvä notkahdus (taulukko 1). Yhdistystoimijoille tyypillinen ilmiö on sitoutuminen vain yhdeksi toimintakaudeksi.

4.3 Toimintatuotot

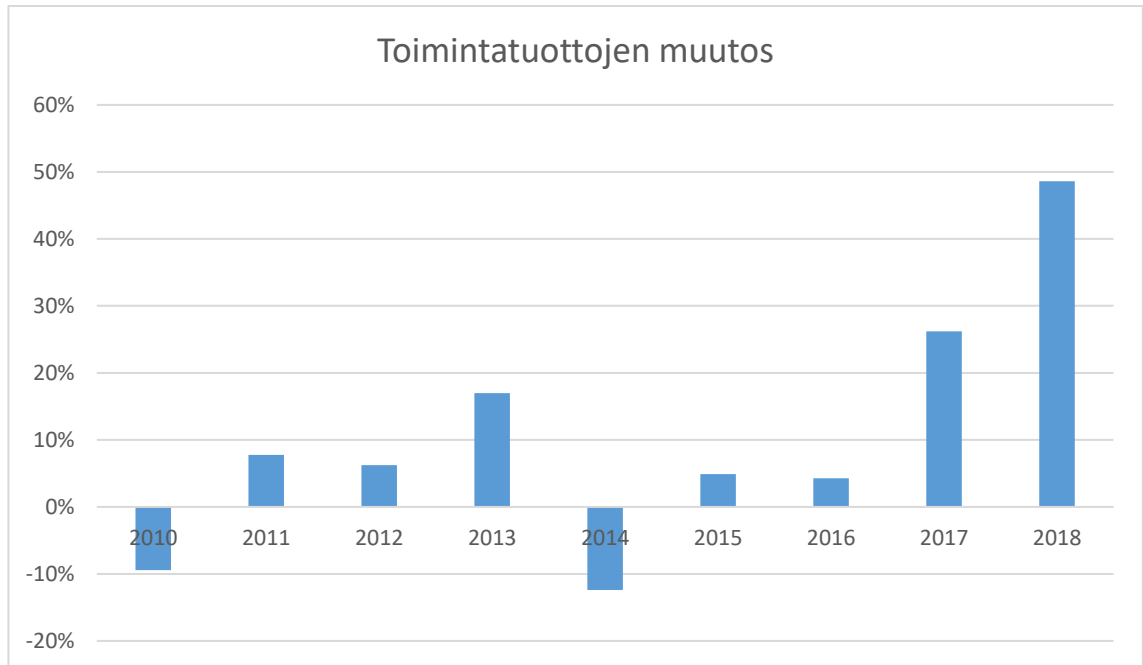
Yhdistyksen kokonaistuotot ovat kasvaneet maltillisesti aina vertailuvuodesta 2009 saakka. Yhdistyksellä on ollut vuoden 2018 loppuun AK-avustusta, jonka osuus näkyy tasaisena tuotoissa. Toimintatuottojen lievissä laskuissa (kuvio 6) näkyy mm. palvelutuotannon heikentyminen ajoittain, kuten vuonna 2014.

Kuvio 6 Toimintatuotot

Viimeisimpien vuosien kokonaistuotot ovat nousseet (kuvio 7) jyrkästi palvelutuotannon kasvun sekä STEA:n hankeavustuksen vuoksi. Hanke alkoi vuonna 2018 heinäkuussa. Vuoden 2019 toiminnan tuottojen oletetaan olevan maltillisemmat, verrattuna vuoteen 2018, koska vuonna 2019 yhdistys ei ole enää saanut AK-avustusta.

Toimintatuottojen muutokset selittyvät mm palvelutuotannon vaihtelevuudella. Sopimuksien umpeuduttua on välillä oltu ilman palvelutuotantoa, koska yhdistys on voinut toimia pitkiäkin aikoja pelkän AK-avustuksen turvin

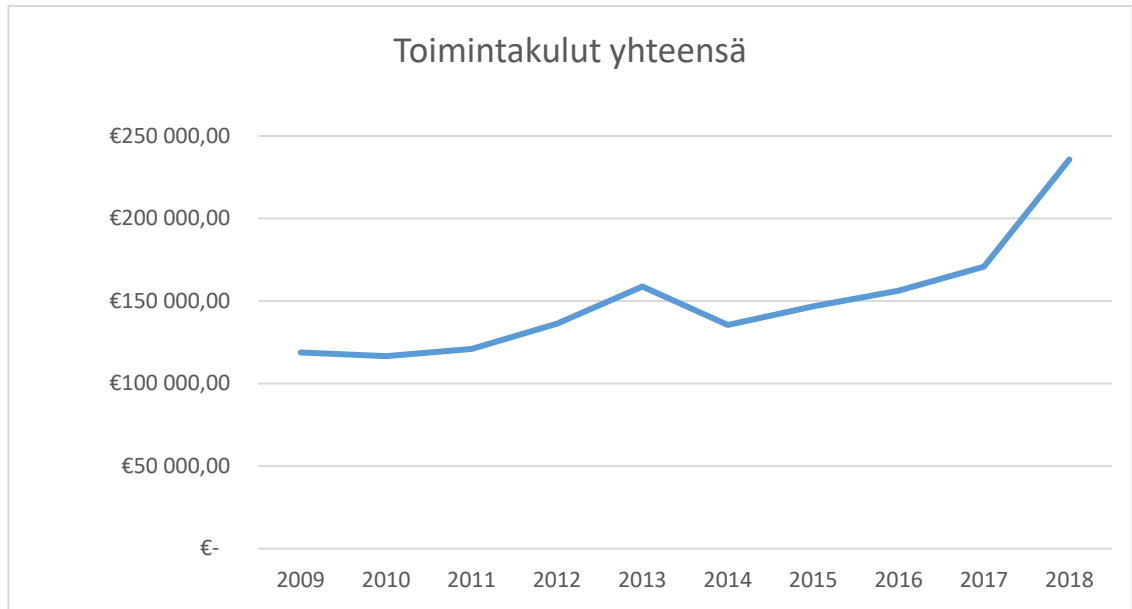

Kuvio 7 Toimintatuottojen muutos

Toimintatuottojen trendi on tasainen aina vuoteen 2016 asti. Vuodesta 2017 trendi on ollut voimakkaasti kasvava (taulukko 1). Trendin odotetaan jatkavan nousuaan vuoden 2019 tilinpäätöksessä.

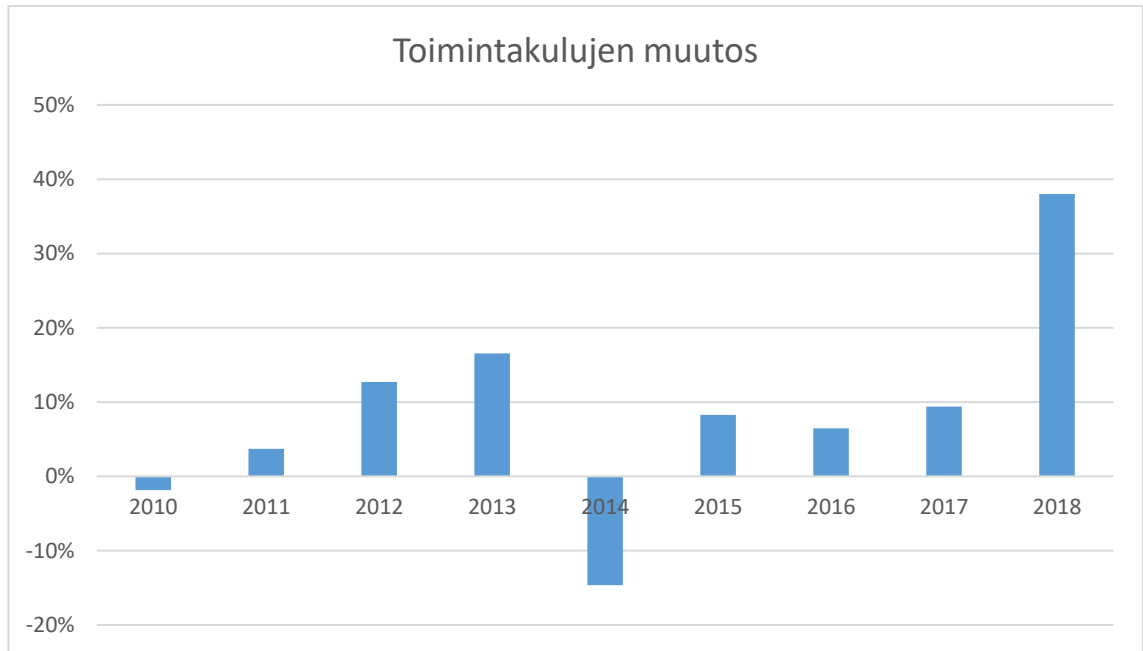
4.4 Toimintakulut

Perheidenpaikan toimintakulut ovat kasvaneet (kuvio 8) maltillisesti vuosien 2009-2017 aikana samassa suhteessa toimintatuottojen kanssa. Vuonna 2018 palkattiin lisää henkilökuntaa uuden hankkeen vuoksi, jolloin mm. henkilöstökulut kasvoivat voimakkaammin.

Kuvio 8 Toimintakulut yhteensä

Toimintakulujen muutos on ollut nouseva (kuvio 9) lukuun ottamatta vuotta 2014. Toimintakuluja on pyritty säätelemään toiminnan tuottojen suhteen, koska yhdistyksen toiminnan tuotoilla on voitu palkata lisää henkilökuntaa osa-aikaisiksi ja erilaisiin projektiluontoisiin suunnittelutöihin sekä hankehakemusten tekemiseen. Myös erilaiset toimisto- ja kerhotilaratkaisut ovat aiheuttaneet kuluja, joita on voitu pienentää keskittämällä toimintoja tai muuttamalla edullisempiin neliöihin. Viimeksi Perheidenpaikka ry on muuttanut toimistonsa keskusta-alueen ulkopuolelle teollisuuskylään, josta löytyy edullisia vuokrahuoneita. Tapaamispaikkatoiminnan kausiluontoisuuden ja viimeaikaisen kasvun vuoksi on jouduttu palkkaamaan osa-aikaisia sijaisia jopa viisi henkilöä, joita käytetään tarpeen mukaan mm. yhtä aikaa tapahtuvissa tapaamisissa. AK-avustuksen pois jäätyä avopalveluohjaajan viikkotuntimäärä on kutistettu. Kuluja pyritään pienentämään niin hankkeen kuin perusyhdistyksen puolelta.

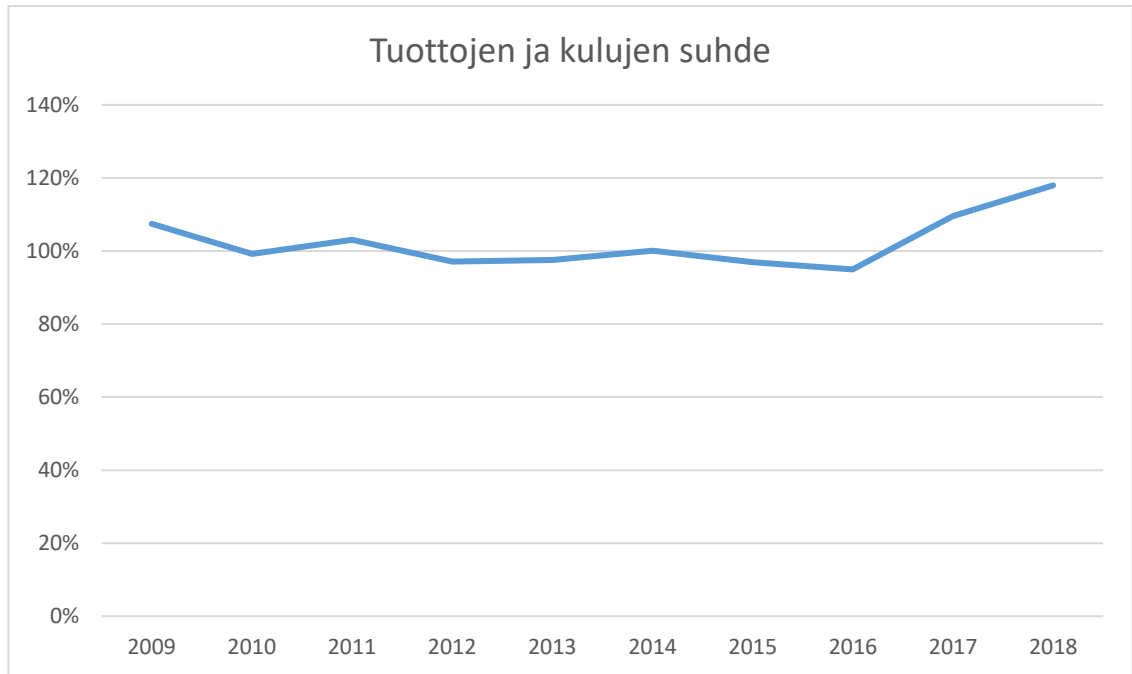
Kuvio 9 Toimintakulujen muutos

Toimintakulujen trendi taulukossa 1 on voimistunut vuosien aikana ja se on nousut toimintatuottojen trendiä hieman nopeammin. Vuosina 2017 ja 2018 trendi on ollut tuottojen trendiä alhaisempi.

4.5 Toimintatuottojen ja -kulujen suhde

Kuviossa 10 yhdistystoiminnalle tyypillisesti toimintatuottojen ja -kulujen suhde on ollut erittäin tasainen. Palvelutuotannon kasvaessa, yhdistys on joutunut palkkaamaan osa-aikaisia työntekijöitä Joensuussa, jolloin henkilöstökulujen osuus on tullut suuremmaksi. Voittoa tavoittelemattomalle yhdistykselle ei kerry merkittävää ylijäämää, kun tuottojen ja kulujen suhde saadaan pysymään lähellä 100 %.

Tuottojen suhde kuluihin kasvoi vuonna 2018 palvelutuotannon noustessa ennätyslukemaan. Tilinpäätös oli ylijäämäinen ja tuloksesta on tullut verohallinnolta kysely.

Kuvio 10 Kokonaistuotto/kokonaiskulu-% vuosina 2009-2018

5 Yhdistystoiminnan muutos ja vaikutukset

Sairausvakuutuslaki astui voimaan 1963, jolloin terveydenhuollon rahoitus muuttui. Aiemmin terveydenhuoltoa rahoitti valtio, kunta ja kotitalous. Lain muutokset vähensivät kotitalouksien osuuden minimiin. Yhteiskuntamme terveydenhuoltoa on siis rahoittanut valtio ja kunta. Vuosikymmenien aikana kunnan ja valtion osuudet ovat vaihdelleet, välillä painopiste on ollut kunnalla, välillä valtiolla. Vuoden 1993 asiakasmaksulaki, joka toi kotitaloudet takaisin rahoituksen piiriin noin 20 % osuudella. (Airio & Niemelä, 2015, 53–57.)

Meneillään olevat uudistukset, mm. sosiaali- ja terveystalouden järjestelmä-uudistus sekä maakuntauudistus, muovaavat palveluyhteiskuntaa ja sitä kautta yhdistystoimintaa ja palveluntuotantoa. Muutos koskee asiakkaan asemaa sekä yhtä lailla palvelujen tuottamista ja rahoittamisen tapoja (Lehto, Anttonen, Haveri & Palukka 2012, 11).

1990-luvun laman jälkeen taloudellinen turvallisuus on noussut keskeiseksi mm. lapsiperheiden parissa. Myös sosiaalinen tuki ja myönteiset ihmissuhteet vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen. Sosiaalinen tuki antaa ihmiselle voimavaroja, kun esimerkiksi ollaan vuorovaikutuksessa muiden samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. Koska sosiaalista tukea ei voi tuotteistaa tai paketoida palveluksi, täytyy sille luoda edellytyksiä. Sosiaalista tukea on kokonaisuus; ystävyyssuhteet, yhteenkuuluvuuden tunne, arvostus, luottamus sekä tieto siitä, että voi saada apua ongelmiin. Omat vähäiset voimavarat lisäävät sosiaalisen tuen tarvetta. Ennen sosiaalinen verkosto koostui työ-, perhe- tai naapuruussuhteista. Nykyisin pirstaleiset ja vaihtelevat työsuhteet, katkenneet perhesuhteet, ja monet muut yhteiskunnan muutokset ovat aiheuttaneet sen, että ihmisen on itse turvattava oma sosiaalisen tuen tarpeensa. Syrjäytymisriski on suuri. Paikalliset terveys- ja sosiaalijärjestöt luovat edellytyksiä ja päätyvät ratkomaan ihmisten yksinäisyyden ja sosiaalisten kontaktien puutetta. Vastavuoroisia ihmissuhteita on hankalaa muodostaa julkisissa ja yritysmäisissä palveluissa, eikä se ole niiden tehtävä. (Särkelä ym. 2005, 16, 31.)

Yhdistystoiminnalle on tärkeää toimia ennaltaehkäisevästi, jotta järeämpiä ja kalliimpia palveluita ei tarvita myöhemmissä vaiheissa. Yhdistystoiminta perustuu ihmislähtöiseen työhön, jota yritysmäinen toiminta ei tue. Kehittämistyö ei ole kannattavaa sosiaali- ja terveysalalla. Kehittämisesursseja julkisella puolella on myös pienennetty. (Särkelä ym. 2005, 32.)

Tällä hetkellä yleisenä puheenaiheena voidaan pitää järjestöjen tärkeyttä hyväntekijänä yhteiskunnassa. Järjestöt nostetaan mediassa esille ja niiden merkitystä erityistä tukea tarvitseville korostetaan. Samaan aikaan järjestöjen erityisluonnetta ei oteta kunnolla huomioon esimerkiksi sote-valmistelussa. Yleishyödyllisyyden merkitystä ei osata arvioida tai ottaa huomioon asioiden valmisteluissa. Silti yhdistysten tuloksellisuuden vaatimukset ja samalla tilivelvollisuus lisääntyvät. (Särkelä 2019.)

5.1 Sosiaali- ja terveystalvelujen uudistus

Hallitusohjelmassa tavoitellaan sosiaali- ja terveystalvelujen uudistuksella terveyseroavaisuuksien ja kustannusten vähenemistä. Koska talvelujen tarve yhteiskunnassamme kasvaa koko ajan, kasvavat sen myötä menotkin. Soteuudistuksen tehtävä on hillitä menoja pitkällä aikavälillä. Talvelujen integraatio eli yhtenäisyys, tarkoittaa talveluketjujen sujuvuutta. Kun sosiaali- ja terveystalveluon sekä perus- että erikoistason raja-aidat pidetään matalina, saadaan aikaan tehokkuutta sekä säästöjä. (Rehula 2016.)

Kansalaisyhteiskunta on erottamaton rikkaus Suomessa. Järjestöt luovat yhteiskuntaamme yhteisöllisyyttä, auttamistoimintaa, erikoisosaamista ja kehittämistyötä. Järjestöillä on lisäksi merkittävä rooli talvelujen tuottajana. Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämislakiin on kirjattu maakuntien yhteistyövelvoite järjestöjen kanssa. Vertaistuen ja matalan kynnyksen avotalvelujen turvaamiseen on kiinnitetty erityisesti huomiota kunnissa ja maakunnissa. Yhteishyödyllinen toiminta ja talvelujen tuottaminen erotellaan toisistaan, jotta järjestöjen talvelut monipuolistuvat. Suomessa sosiaali- ja terveystalveluja tuottaa lähes tuhat järjestöä. Liiketoimintaosaamisen vahvistaminen tuo talvelujen tuottamiseen uusia mahdollisuuksia. (Salo & Friman-Korpela 2017.)

Muutokset julkisen puolen talvelujen tuotannossa sekä kilpailutuksen lisääntyminen ovat laajentaneet yhdistyskenttää. Yhdistyksiltä odotetaan entistä yritysmaisempää tapaa tuottaa talveluja. Monet kolmannen sektorin toimijat ovatkin yhtiöittäneet toimintaansa voidakseen kilpailla yritysmuotoisten toimijoiden kanssa markkinoilla. Kun järjestötoiminta yhtiöitetään, täytyy erotella talvelutoiminta ja järjestötoiminta. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta toimia rinnakkain. Usein kolmannen sektorin yritys, joka toimii rinnakkain voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen kanssa, tulouttaa mahdollisen voittonsa yhdistykselle. (Karsio & Tynkkynen 2015, 96.)

Maakunta- ja soteuudistuksen valmistelu on lopetettu 8.3.2019 ja samalla maamme hallitus erosi tehtävästään. Kaatumisen syitä on monia, mutta esimer-

kiksi liian tiukka sääntely, yksityiskohtineen rasittaa jo valmiiksi isoa, monimutkaista lainsäädäntökoneistoa, jonka tehtävä sotealalla olisi olla nykyaikainen, ketterä ja sulautuva. Seuraavan hallituksen tehtävä on toteuttaa soteuudistus, mutta varaa virheille ei kolmannella kerralla enää ole. (Sulonen 2019.)

Tulevaisuudessa uusi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus muovaa yhdistyskenttää, josta pienet yhdistykset kärsivät. Suuntaus on ollut näkyvillä pitkään. Vuonna 2019 tapahtuneet veikkauksen leikkaukset tulevat vaikuttamaan yhdistysten toimintaan jatkossa. Maaliskuussa 2019 Veikkaus ilmoitti lopettavansa pelipöytätoimintansa Suomessa (YLE 2019).

Rinteen uudessa hallitusohjelmassa on paljon Ensi- ja turvakotienliiton tavoitteita. Hyvinvointi on investointi käsittää laajan ajattelutavan, jota liittomme ajaa määrätietoisesti. Liittomme tulee saamaan lisäksi 2 miljoonaa euroa turvakodeillemme. Soteuudistuksen tavoitteena on parantaa peruspalveluita sekä korostaa ennaltaehkäisevää ja ennakoivaa työtä. Valmistelu tulisi olla valmis joulukuussa 2019. (Särkelä 2019b.)

Tulevasta Antti Rinteen hallitusohjelmasta voidaan nostaa muutamia seikkoja. Antti Kaiposen mukaan uusi hallitusohjelma ottaa järjestöt mukaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Lisäksi järjestöjen mahdollisuudet palvelujen tuottajana aiotaan turvata jatkossa hallituksen toimesta. (Kaiponen 2019)

Tulevaisuudessa asioidaan sosiaali- ja terveyskeskuksissa, joista löytyy kaikki palvelut, mm. vuodeosasto, sosiaalitoimi, mielenterveystoimi, hammashoitola, neuvola, perhetyö, väkivaltatyö jne. Isot keskuksset ovat eri toimijoiden yhteinen keskus. Näin ollen kolmas sektori tulee ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheessa. (Särkelä 2019b.)

5.2 Tilaaja-tuottaja- toimintamalli

Tilaaja-tuottaja-toimintatapa on kunnan palvelutuotantoa, jossa tilaaja ja tuottaja ovat eri tahoja. Tilaajan ollessa esimerkiksi kunta ja tuottajan ollessa kunnan ulkopuolinen, puhutaan ulkoisesta tilaaja-tuottaja-toimintatavasta. Sopimukset tilaajan ja tuottajan välille syntyvät kilpailutuksella, joka määrittää palvelun laadun ja määrän. Kun tilaaja-tuottaja-toimintatapaan siirrytään tai puhutaan sen mukanaan tuomista muutoksista, käytetään termiä tilaaja-tuottaja-muutos. (Huuhtanen & Tuomivaara 2010, 11.)

Tilaaja-tuottaja-toimintatapaan siirtymisellä julkinen sektori pyrkii parantamaan tehokkuutta ja tuottavuutta. Tilaaja on vastuussa palvelujen järjestämisestä, johon kuuluu palvelujen hankkiminen, sekä palvelutarpeen ja kehityksen arviointi. Poliitikot määrittelevät millaisia palveluja kuntalaiset tarvitsevat ja osoittavat niille varatut resurssit eli verotulot. Tuottajalle jää tehtäväksi miettiä, miten tilaajan palvelut tuotetaan. Laaduntarkkailu ja liiketoimintaosaaminen korostuvat tuottaja-puolella. (Kuopila & Laankoski 2009, 14–16.)

Toimintaa ohjaa sopimus, jonka tilaaja ja tuottaja solmivat yhdessä. Tilaaja määrittää sopimukseen tavoitteet, kuten palveluiden sisältö ja määrä, vaikutukset, toimitustavat ja -aika, hinta ja laatu. Lisäksi sopimuksessa on muun muassa määriteltä asiakasryhmä, perittävät asiakasmaksut, asiakasvaikuttaminen, tuloksellisuus ja arviointitavat sekä erilaiset sanktiot, jos sopimus jää noudattamatta. (Kuopila & Laankoski 2009, 16.)

Käytännössä tilanne onkin hieman erilainen, kun kunnat ostavat yhdistykseltä palveluita. Tilaaja ei olekaan loppukäyttäjä vaan esimerkiksi kunnassa asuva perhe. Kun vielä verrataan tavanomaisia tavara- ja palvelumarkkinoita ja kunnan tuottamia markkinoita, täytyy kunnallisella puolella tarjota palveluja myös niille, jotka eivät syystä tai toisesta pysty toimimaan asiakkaana tai vaatimaan itselleen palveluja. Tilanteessa ei ole enää tilaaja-tuottaja-malli vaan kolmiomainen kansalainen-tilaaja-tuottaja-malli. Kullakin kolmion kärjellä on omat intressit palvelujen suhteen. Yleensä kunnan kanssa tehtävissä puitesopimuksissa määritetään palvelujen sisältöjä ja hinnat, mutta ei asiakasmääriä. Näin tilaaja voi luoda laajan

palvelujen kirjon, mutta taloudellinen riski siirtyy tuottajalle. Asiakasmäärät voivat näivettyä tai uusiin palveluihin ei osata ohjata asiakkaita. (Järvelä 2009, 101–104.)

Matalan kynnyksen ja varhaisen tuen ryhmät, johon Perheidenpaikan päiväryhmätoiminta kuuluu, rahoitetaan STEA:n jakamalla veikkauksen tuella, kuntien ja kamalla toiminta-avustuksella, maksusitoumuksilla ja erilaisilla kumppanuussopimuksilla. Yhdistyksen avopalvelujen rahoitus voi olla hybridi näistä kaikista edellä mainituista rahoitusmuodoista. Jatkossa avopalvelujen rahoitus siirtyy maakunnille. Ovatko maakunnat valmiita toiminta-avustuksien jakamiseen ja onko rahoitus otettu huomioon palvelustrategioissa? (Särkelä 2019.)

5.3 Toimintaympäristön muutostarpeet

Suomalainen sosiaali- ja terveysjärjestökenttä koostuu monista paikallisyhdistyksistä, jotka kuuluvat valtakunnalliseen keskusjärjestöön. Järjestöjen tarkoituksena on erityisryhmien, jäsenten tai paikallisväestön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tehtävät ovat muun muassa vaikuttaminen, vertaistuki, vapaaehtoistyö, asiantuntijuus sekä palvelujen kehittäminen ja tuottaminen. Järjestöille on tyypillistä toimia alueilla, joissa ryhmäkoot jäävät pieniksi tai voittoa tavoitteleva yritystoiminta ei ole kannattavaa. (Vuorinen ym. 2005, 12–13.)

Pohjois-Karjalassa vuonna 2019 oli 3723 rekisteröityä yhdistystä. STEA myönsi avustuksia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille 9 229 601 euroa. Tästä koko avustussummasta Joensuun alueella toimiville yhdistyksille myönnettiin 7 386 500 euroa. Voidaan siis todeta, että avustusten määrä Joensuun ympäryskunnille on vähäinen. Pienten kuntien osuus avustuksesta on heikohko. (Pajula 2019.)

Toimintaympäristönmuutokset ovat tuoneet järjestöt uusien tilanteiden eteen. Järjestöjen tehtävä on vaikuttaa yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin kaikilla tasoilla:

kansainvälisesti, valtakunnallisesti sekä paikallisesti. Lisäksi muuttuva toimintaympäristö pakottaa järjestöt tutkimaan strategiaansa ja painotuksiaan. Muutokset syntyvät niin sisämarkkinoiden kehityksen, kuntien linjausten, raha-automaattiyhdistyksen ja verottajan linjausten yhteisvaikutuksesta. (Särkelä ym. 2005, 89.)

Viimeisimmät sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä maakuntauudistukset aiheuttavat toimintaympäristön radikaalin muutoksen yhdistyksille. Miten ei-kaupallinen yhdistys rahoittaa toimintansa tulevaisuudessa, kun monien pienten yhdistysten rahoittajana tunnettu kunta vetäytyy pois. Tilalle tulevat isot maakuntakohtaiset rahoittajat, jotka parhaimmillaan voivat toimia terveyserojen tasoittajina. Suomi muodostuu suurimmaksi osaksi pienistä kunnista, joilla tähän mennessä on ollut hyvin erilaisia toteutusmenetelmiä Sote-palveluille. Pienet yhdistykset voivat jäädä isompien jalkoihin, joten olisi tärkeää verkostoitua ja tuottaa muiden pienten yhdistysten kanssa yhteistyönä palveluita. (Leppänen 2016.)

Yhdistyksen resurssit ovat rajalliset, mutta palvelujentuotanto lisää kapasiteettia toimia useilla paikkakunnilla yhtä aikaisesti. Palveluntuotanto lisääntyi vuosina 2017-2018 merkittävästi ja sen odotetaan jatkavan kasvuaan myös vuonna 2019. Vuonna 2017 palvelutuotanto oli 71 150 euroa ja seuraava vuosi 2018 oli yhdistykselle erittäin suotuista palvelutuotannon noustessa 120878,20 euroa (liite1). Vuoden 2018 viivan alle jääneet varat on yhdistyksen sääntöjen mukaisesti suunnattu yhdistyksen avopalveluille, jotka ennaltaehkäisevästi toimivat paikkakunnallamme ja auttavat paikallisia perheitä.

Pienen yhdistyksen laajan palvelutuotannon esteenä voi olla monia seikkoja. Kun palveluita tuotetaan usealla paikkakunnalla samanaikaisesti, tarvitaan paljon työntekijöitä. Työntekijöiden sopivuus ja ammattitaito täytyy ottaa huomioon. Päällekkäiset toimitilavuokrat lisäävät rahahuolia, josta syntyy jatkuva rahoituksen haku. Epävarmuus rahoituksesta on yleisesti huolenaihe yhdistystoiminnassa. Myös jäsenistön ikääntyminen ja uusien jäsenten hankinta tuottavat pään vaivaa monelle paikalliselle toimijalle. (Vuorinen, Salmela, Perälähti, Peltosalmi & Londen 2004, 117–120.)

Perheidenpaikan palvelutuotanto on pääasiassa Joensuussa, kahdessa eri toimipisteessä, joten tapaamisia hoitaa yksi kokoaikainen sekä kaksi osa-aikaista työntekijää. Lisäksi Outokumpu-Heinävesi-Polvijärvi alueella tapaamispaikkatoiminta on vähäistä ja sitä hoitaa avopalveluohjaaja Outokummusta muiden töidensä ohessa. Jokaisen toiminnan ympärillä on verkostoja, joiden kanssa on säännöllisiä tapaamisia, palavereita, yhteistyössä toteutettuja tapahtumia ja koulutuksia sekä kampanjoita. Tämän lisäksi mm. markkinoinnin suuntaus someen ja sähköisten ympäristöjen hallitseminen aiheuttavat tietojen päivittämistä esimerkiksi digikoulutuksiin osallistumalla. Lisäksi yhdistyksemme on osana maakunnallista järjestöjen verkostoa, joka mm. kokoaa maakuntamme lapsiperheiden palvelut. Olemme myös Outokummussa järjestettävässä nuoriso- ja lapsiasiain ryhmässä, joka toimii moniammatillisena kokonaisuutena poliisin, rehtorien, kuraattorien, erityisopettajien, nuoritoimen, sosiaalitoimen, varhaiskasvatuksen ja järjestöjen kesken kaupungin kanssa yhteistyössä. Kaupungin johtoryhmä kokoontuu säännöllisesti, johon kuulumme. Yhdistys on myös mukana Tarmohankkeen järjestämässä palvelutuotanto-koulutuksessa. Hankkeemme on mukana Arvokas-ohjelmassa, joka koordinaatiohankkeena järjestää työpajoja, seminaareja sekä muita tapaamisia Helsingissä. Olemme osa Joensuussa järjestettävää digityöryhmää, jota järjestää sosiaaliturvayhdistys. Olemme tiiviisti yhteistyössä paikallisten yhdistysten kanssa järjestäen yhteisiä tilaisuuksia, tapahtumia ja retkiä. Lisäksi liittomme järjestää mm. toiminnanjohtajienpäivät, taloudenhoitajienpäivät, tapaamispaikkatoiminta-koulutuksia, ero- ja väkivalta koulutuksia sekä vaikuttavuutta mittaavaa koulutusta, joissa olemme mukana. Lisäksi toiminnanjohtajamme on mukana keskusliiton ylläpitämässä kehittämissyöryhmässä, joka toimii valtakunnallisesti.

Yöhoitoa on tarjottu palvelutuotantona perusyhdistyksen puolella STEA:n rahoituksen loppumisen jälkeen. Tällä hetkellä se ei kata kuluja täysin, mutta yhdistys voisi muokata palvelua ja tarjota isompia kokonaisuuksia esimerkiksi Siun Sotelle. Tänä päivänä on suuri pula tukiperheistä. Tukiperheitä kouluttaa alueellamme Pelastakaa lapset ry. Heidän kautta lapsiperheet voivat saada tukea esimerkiksi kerran kuussa tukiviikonloppuina lasten päästessä oman tukiperheen luokse. Tukiperheitä ei ole kaikille tarvitseville. Yhdistys voisi tukea jonossa olevia perheitä. Palvelutuotantona toteutettava tukiviikonloppu voisi olla väliaikainen tai

jopa riittävä ratkaisu apua tarvitseville perheille ja lapset pääsisivät tukiryhmään yhdeksi viikonlopuksi kuukaudessa. Tuotteistusta on mietitty ja tämän asian eteenpäin vieminen tapahtuu vuoden 2020 aikana. Koska tukiperheetkin ovat yleensä kauempaa kuin oman kunnan alueelta, voisimme tarjota tätä palvelua laajalti Siun Soten alueella. Palvelutuotantona tukiviikonloppu tulee palvelunostajalle huomattavasti halvemmaksi ja on kevyempi tukitoimi perheille kuin perinteinen tukiperhe.

5.4 Palvelutoiminta ja verotus

Yleishyödyllisyyden määrittäminen ei ole yksiselitteistä Suomessa. Yhdistyslaki ja verottajat tulkitsevat omista näkökulmistaan yleishyödyllisyyden. Verottajan määrittely yleishyödyllisyydelle poikkeaa alueellisesti. Järjestön sisällä tapahtuneet verottajan tulkinnan muutokset yleishyödyllisyyden suhteen ovat voineet ylittää yhdistykset, vaikka palvelutoiminnot eivät ole muuttuneet. Tilanne on enakoimaton ja yhdistyksille hankala. Aina ei ole riittänyt se, että yhdistys ei jaa voittoja yksittäisille henkilöille ja, että kaikki tuotot suunnataan yleishyödylliseen tai yhdistyssääntöjen määrittämiin toimintoihin. Määritelmän yhtenäistämistä tarvitaan maahamme. (Särkelä, Vuorinen & Peltosalmi 2005, 104.)

Yleishyödyllisellä yhdistyksellä on oikeus verovapaaseen tuloon. Yhdistyksen toiminnan täytyy olla voittoa tavoittelematonta ja sen toiminnan on tapahduttava yleiseksi hyväksi yhteiskunnalle. Yhdistyksen säännöt määrittelevät yleishyödyllisyyden, mutta käytännössä yhdistyksen toiminnat ratkaisevat kuitenkin lopulta, voiko yhdistystoimintaa pitää yleishyödyllisenä. (Hannonen 2019.)

Yhdistyksille on tyypillistä toimia yleishyödyllisesti, koska sen toimintoihin kuuluu esimerkiksi jäsenmaksut, lahjoitukset, avustukset, projektit ja hankkeet sekä alihintaiset tai lakisääteiset palvelut, jotka kuuluvat verovapaaseen tuloon. Elinkeino toiminnan tunnusmerkkeihin kuuluvat esimerkiksi kilpailutus, suuri pääoma, palkattu henkilöstö, suuri liikevaihto ja toiminnan jatkuvuus. Palvelutuotantoa voi-

daan joissain tapauksissa tulkita yhdistyksen yleishyödylliseksi toiminnaksi. Tällöin yhdistyksen palvelutuotantona on oltava toimi, joka liittyy yleishyödyllisen tarkoituksen toteutumiseen. (Hannonen, 2019.)

Yhdistys voi saada julkista tukea esimerkiksi kaupungilta, tällöin toiminnan oletetaan olevan yleishyödyllistä. Jos taas julkisyhteisö ostaa ostopalveluna yhdistykseltä palveluita, ei sen oleteta olevan julkista tukea. Koska kuntien avustumahdollisuudet ovat vähäiset, yhteistyö yhdistysten kanssa hoidetaan pitkälti ostopalveluna. (Hannonen, 2019.)

Perheidenpaikka ry:n avopalveluille on myönnetty julkista tukea, koska kaupunki tarjoaa päivätoiminnoille ilmaiset tilat kohtaamispaikka Kirvolla sekä tarjoilut kerhoissa keskuskeittiöltä. Yhteistyötä on tehty yhdistyksen olemassa olon aikana paljon. Mm. viimeisen kymmenen vuoden aikana on järjestetty varhaiskasvatuksen alaista päiväkerhoa yhdessä sekä iltapäivätoimintaa koululaisille. 1990-luvun laman aikana yhteistyössä järjestettiin mm. työttömien ruokailua ja 2000-luvulla Eu-ruoka-avustuspussien jakoa.

Jos yhdistys harjoittaa elinkeinotoimintaa, palvelutuotannosta saatavasta osuudesta maksetaan arvonlisäveroa. Poikkeuksena arvonlisäverottomat palvelut, kuten sosiaalihuolto, terveyden- ja sairaanhoito sekä rahoitus- ja vakuutuspalvelut. Sosiaalihuolto on aikaisemmin ollut kuntien järjestämää toimintaa, mutta nykyisin kolmannen sektorin osuus on merkittävä. Päätös sosiaalihuollon tarpeesta tehdään viranomaisen tai asiakkaan ja palveluntuottajan kesken. Myös vähäinen toiminta, enintään 10 000 euroa liikevaihto tilikaudella, ei velvoita arvonlisäverovelvolliseksi. (Hannonen 2019.)

Ostopalveluna tuotettu tapaamispaikkatoiminta on ALV37§:n mukaista arvonlisäverotonta sosiaalihuollon palvelua. Siitä ei makseta arvonlisäveroa. Yhdistyksen palvelutuotanto tukee yleishyödyllistä yhdistyssääntöjen mukaista toimintaa ja siitä ei veroteta elinkeinoveroa. Vaikka yhdistyksen yleishyödyllinen toiminta olisi vähäistä, koska yhdistys harjoittaa elinkeinotoimintaa, sen voidaan siitä huo-

limatta katsoa tapauskohtaisesti olevan yleishyödyllinen, jos yhdistyksen palvelutuotanto liittyy tiiviisti yhdistyksen sääntöjen mukaiseen toimintaan (Petrell 2019).

Verottajan tiukentuneiden toimien ja raha-automaattiyhdistyksen vetäytyminen monilta alueilta, aiheuttaa sen, että yhä useamman yhdistyksen palvelutuotanto tullaan katsomaan elinkeinotoiminnaksi. Yhdistyksille on syntynyt paine yhtiöittää palvelutuotantonsa. Näin ollen palvelutuotanto eriytetään muusta yleishyödyllisestä yhdistystoiminnasta. Osa yhdistyksistä on yhtiöittänyt palvelutuotantonsa, mutta osalle se on periaatteellinen kysymys. Yhdistystoiminnan ydinajatus ei tue voiton jakamista osakkaille, vaan vähäosaisille. (Särkelä ym. 2005, 99.)

OY Tuokko DTM:n Terhi Rantalan mukaan yhdistys on verovelvollinen, jos hallitus arvioi sen verovelvolliseksi. Palvelutuotantoa elinkeinonaan tekevä yhdistys on verovelvollinen. Oleellista kuitenkin on yhdistyksen kilpailuolosuhteet. Kilpailuksessa olevien samalla alalla toimivien yksityisten maksaessa toiminnastaan veroja, täytyy yhdistyksen tehdä samoin kuin kilpailijansa. Myös avustusten ja palvelutuotannon rahallisten vuosimäärien ollessa samalla tasolla (50 %/50 %), täytyy verovelvolliseksi ilmoittautumista alkaa pohtia. (Rantala 2019.)

Perheidenpaikka ry:n palvelutuotannon osuus kokonaistuotoista on ollut verrattuna pieni. Kuitenkin viimeisimpinä vuosina palvelutuotannon osuus on kasvanut nopeasti. Vuonna 2018 palvelutuotannon osuus kokonaistuotoista oli 43 % (liite1). Mikäli palvelutuotannon osuus kasvaa, yhdistyksestä voi tulla verovelvollinen tai yhdistyksen palvelutuotanto joudutaan yhtiöittämään.

5.5 Julkisen sektorin rajapinta

Julkisten palveluiden tuottaminen kuuluu kunnille. Palveluita ostetaan paljon kolmannen sektorin toimijoilta, jotka saavat rahoitukset esimerkiksi STEA:lta. STEA ei avusta julkisia palveluita, eikä se rahoita yhdistysten palvelutuotantoa julkisille palveluille. On kuitenkin olemassa rajapinta, jossa yhdistykset tekevät julkisen puolen rajapinnassa toimintoja, jotka voisivat kuulua julkisen vastuun ja kuntien

tehtäviksi. On tutkittu, että jopa 30 % STEA:n avustuksista on ns. rajapinnassa. Tästä määrästä kuitenkin vain pieni osa paikkaa lain määräämää julkispalvelua. Rajapinnassa olevia tyypillisiä tehtäviä ei voida yksiselitteisesti langettaa kunnan tai maakunnan vastuulle ja niiden rahoittamista STEA:n avusteilla ei kielletä missään. (Tervahauta 2018, 10.)

Rajapinnassa tehtävien palvelujen luonne on sellainen, että sen ympärillä lain-säädäntö on muodoltaan väljää. Tällöin lakisääteisten tehtävien tuottaminenkin voi tapahtua monellakin tavalla. Toteutustapoja on monia erityisesti sosiaali- ja terveyshuollossa. Rajapinnasta huolimatta yhdistysten odotetaan olevan voimakkaasti yhteistyössä kuntien kanssa. Yhteistyön toteuttaminen on moninaista, eivätkä kunnat välttämättä ole tietoisia STEA:n avustuksista, joita yhteistyökumppanit mahdollisesti saavat palveluihinsa. (Tervahauta 2018, 15.)

Vuosikymmen sitten meillä oli tapaamispaikkatoimintaa vähänlaisesti ja se hoidettiin ns. työn lomassa, silloin kun tapaamiset alkoivat paikkakunnalla. Tällä hetkellä, kun tapaamispaikkatoiminta on siirtynyt kunnan tehtäväksi, eli sitä täytyy järjestää tarvitseville tahoille, kysyntä on kasvanut tasaisesti. Kuitenkin vuosina 2017 ja 2018 kasvu on ollut voimakkaampaa. Siun soten alueella tapaamispaikkatoimintaa tarjoaa perheidenpaikka ry. Toiminta on siirtynyt rajapinnasta julkisen palveluiden puolelle. Yhdistys on varma siitä, että moni muukin tarjolla oleva palvelu ajautuu samaan tilanteeseen. Yöhoito on ennaltaehkäisevää perhetyötä, jota kunnat tai Siun sote voisi ostaa palvelutuotantona yhdistykseltä. Tietysti tälläkin hetkellä sosiaalihuollon kautta tulevat maksusitoumuksella olevat perheet ovat julkisen puolen ostopalvelua. Ostopalvelu on tällä hetkellä hyvin vähäistä.

Tulevat hankkeet, joita yhdistys aikoo alkaa palvelutuotantona myymään, ovat varmasti tulevaisuudessa kunnan tarjoamia palveluita. Eroperheille tarkoitettu eroneuvonta ja lähisuhdeväkivalta-apu ovat nykypäivänä paljon esillä ja kattojärjestö on jo aloittanut koulutukset näille palveluille ja tekee syväluotaavaa tutkimustyötä erilaisten projektien muodossa aiheiden ympärillä liitossamme. Liitto tarjoaa nykyisin myös nettiturvakotia asiakkailleen.

6 Palveluntuottajaksi

Suomalaisten kuntien asema terveys- ja sosiaalipalvelujen järjestäjänä on muutoksen alla. Muutos on alkanut jo 1980-luvulla ja 1993 vuoden valtionosuusuu- distuksessa alettiin valtionosuuksia maksaa suoraan kunnille kuntayhtymien si- jaan. Mahdollisuus palvelujen järjestämiseen vaihtoehtoisesti lisääntyi merkittävästi. Hiljalleen tapahtunut muutos on lisännyt yksityisen sektorin osuutta julkisten palvelujen piirissä. (Junnila ym. 2012, 89.)

Kunnan, sosiaali- ja terveyshuollon johto ja lastensuojelun parissa työskentele- vien on erittäin tärkeää tietää, mitä lasten hyvinvointia edistäviä palveluja alueella on tarjolla. Kun kunta on kartoittanut palvelutarpeensa, se voi tarkastella onko palveluissa puutteita tai vastaavatko jo olemassa olevat tuotetut palvelut alueen lasten palvelutarpeita? Tuotekehittelyä voidaan tehdä jo olemassa oleville tuot- teille tai aivan uusille palveluille tai niiden kokonaisuuksille. (Rousu & Holma 2003, 62.)

Pienet yhdistykset eivät pärjää pienenevillä avustuksilla yksin. Rahoitusta täytyy saada esimerkiksi palvelutuotannolla. Jotta yhdistys voisi toimia ilman ulkopuo- lista rahoittajaa, sen täytyy laatia budjetti, josta selviää kuinka paljon rahaa yh- distystoimintaa jää palvelujen myynnistä vähennettyjen muuttuvien ja kiinteiden kustannusten jälkeen. Kuntien ja järjestöjen väliset sopimukset ja optiot ovat yh- distykselle tärkeitä, kun lähdetään tuottamaan palveluja. Sopimusten umpeutu- mista seuraa aina uudelleen kilpailutus.

6.1 Palvelujen tuotteistus

Kilpailulainsäädäntö ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kilpailutus ovat johtaneet yhdistykset palvelutoimintojen tuotteistamiseen. Kuntien on kilpailutettava palve- lujentuottajat aina, kun he eivät itse tuota palveluitansa, vaan ne ostetaan osto-

palveluna yksityisiltä palveluntuottajilta. Yhdistykset eivät enää tarjoa palvelukokonaisuuksia siinä määrin kuin ennen, vaan tilalle on tullut tuotteita. (Särkelä ym. 2005, 89.)

Tuotteistaminen on toiminnan paketoimista asiakkaalle käytettäväksi palveluksi tai kokonaisuudeksi. Palvelujen tuotteistamisella päästään tarkastelemaan, mistä kustannukset syntyvät ja niistä tulee vertailukelpoisia yksityisen ja kunnallisen tuotannon kesken. Tosin Suomessa monet kunnat eivät ole tuotteistaneet palveluitaan, joten kilpailutus ja kustannustehokkuus kärsivät. Näin ollen kunnan oman palvelutuotannon vertaaminen yksityisen sektorin tarjoamiin palveluihin on vaikeaa. (Junnila, Aho, Fredriksson, Keskimäki, Lehto, Linna, Miettinen & Tynkkyinen 2012, 96.)

Asiakaslähtöinen ajattelu on tuotteistusprosessin perusta. Asiakkaiden tarpeiden määrittäminen ja niiden analysointi ovat yhdistystä suunnittelemaan oikeanlaisia palveluja oikeille asiakasryhmille. Tuotteistusprosessissa on myös muita vaiheita, kuten palvelujen määrittäminen ja kuvaaminen, kustannusten arviointi, markkinointi sekä uusien palvelujen tuotekehitys. (Rousu & Holma 2003, 56.)

Julkisia palveluja ei ole totutusti kutsuttu tuotteiksi. Kuitenkin tuoteajattelua pidetään tehokkuuden, tuottavuuden sekä palvelujen laadun kannalta merkittävänä tekijänä. Tuotteistusprosessiin kuuluva tuotekehitys on asiakaslähtöistä, joka tulee ottaa huomioon kehitysvaiheessa. Julkisen puolen tuottamissa palveluissa on oltava läpinäkyvä tieto kuntalaisille; mitä palveluita kunta tuottaa ja mitä asukkaat voivat palveluiltansa odottaa. Vaikka palvelutuotteelle annetaan spesifit raamit, niiden tulee olla kuitenkin asiakaslähtöisesti joustavia ja pohjautua yksilön tarpeisiin. (Rousu & Holma 2003, 58–59.)

Koska julkiset palvelut kilpailutetaan, nousee valinnan yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä hinta. Kunta määrittelee tarkasti palvelujen laatuvaatimukset jo tarjousvaiheessa, joten palvelujen tarjoajat ovat samalla viivalla keskenään. Tällöin luonnollisesti ratkaisevaksi tekijäksi jää hinta. Ulkoistamalla myös investoinneista johtuvat riskit vähenevät. Ulkoistamisen tavoitteina pidetään palvelujen turvaamista sekä uusiin palvelutarpeisiin vastaamista. (Junnila ym. 2012, 97–98.)

Kustannus, eli hinta, jonka palvelun tuottaminen aiheuttaa, täytyy kattaa. Lastensuojelun palveluista muodostuva kulu on yleensä henkilöstön käyttö. Henkilöresurssiin lasketaan palkat, sosiaali- ja henkilöstömenot, kuten koulutus. Huomioon otettavia kulueriä ovat lisäksi tilavuokrat, atk-välineet, kiinteistöhuolto sekä hallintokulut. Hinta voi olla sama kuin sen tuottamisesta syntyvä kulu. Mutta hinta voi olla myös suurempi tai pienempi. Hintaan vaikuttavat myös meneillään olevat markkinatilanteet. Liiketoiminnassa hinta nostetaan sellaiselle tasolle, että tuotteeseen saadaan kate. Kun lasketaan palvelulle kustannuksia, täytyy määrittää palvelulle kuluvat resurssit. Selvittämällä yhden työtunnin kustannukset, voidaan helposti arvioida koko palvelun kustannus, sen ajan perusteella. Yksinkertaisesti kokonaiskustannukset jaetaan tehtyjen tai laskutettavien työtuntien määrällä. (Rousu & Holma 2003, 67–71.)

Peruskysymyksiä tuotteistamisen perustassa on esimerkiksi mikä on yhdistyksen perustehtävä? Tarpeen on myös miettiä, mihin tarpeeseen palveluja tuotetaan, eli kenelle. Miten asiakkaan tarpeisiin vastataan ja mitä osaamista yhdistyksellä on? Edellä mainitut kysymykset säätelevät toimintaa ja tarjontaa. Lähtökohtana voidaan pitää asiakkaan tarpeita ja odotuksia. Palvelutarve arvioidaan asiakaskunnan mukaan. (Rousu & Holma 2003, 60–61.)

Tapaamispaikkatoiminta on tuotteistettu Siun Soten kanssa tehdyn sopimuksen yhteydessä vuonna 2016. Sopimukseen on lisätty yksityiskohtia toimintavuosien aikana. Tuleva kilpailutus vuonna 2020 luo tarpeen tuotteistaa jo olemassa olevan palvelun uudelleen. Yöhoito on syksyllä 2019 tuotteistettu ja toiminnasta on tehty tuotekortti. Keväälle 2020 ei ole vielä tehty sopimuksia yöhoidon osalta.

6.2 Kysyntä-tarjonta

Tilaaajan ja tuottajan välinen keskeinen ydin on kunnan ja yksityisen palveluntuottajan kesken solmittu sopimus. Kunnalle on tärkeää pysyä vuosittaisessa budjetissa ja yksityiselle tuottajalle tärkeintä on toiminnan vakaus sekä jatkuvuus. Ihanteellinen sopimuskausi on viisi vuotta ja optiovuosineen seitsemän. Lyhyet

toimintakaudet eivät mahdollista yhdistystoiminnan kehitystä sekä vakiinnuttamista. (Junnila ym. 2012, 106.)

Harvaanasutuilla alueilla tarjontaa on määrällisesti niukemmin. Useille kunnille tarjottavia palveluja sopiessa, palvelujen laatu ja saatavuus varmistetaan pitkäkestoisilla palveluhankinta- ja yhteistyösopimuksilla. Pitkäkestoiset sopimukset voivat sisältää pienen vuosiperusmaksun (esimerkiksi väestömäärän mukaan), jolla voidaan varmistaa palvelujen saatavuus sekä laadun kehitys. Markkinat kehittyvät kuntien palvelustrategioiden mukaan. Palvelualan markkinoiden kehitys jatkuu ja ostopalvelujen suosio kasvaa voimakkaasti. Suomen kuntaliiton hyväksymä suositus kunnille 3.6.2003 osoittaa, että kuntien tulisi laatia linjaukset palvelujen järjestämisestä noin kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. (Rousu & Holma 2003, 27–31.)

Yksittäinen epävarmuustekijä tuottaja-tilaaja-toimintatavassa on sopimusten sitovuus sekä sopimuskausien pituus. Yksityisten palveluntuottajien kanssa on tapana tehdä pidempikestoisia sopimuksia. Esimerkiksi kahdesta kuuteen vuoteen pitkiä sopimuksia. (Junnila ym. 2012, 79)

Yhdistyksen kannalta pitkillä sopimuksilla voidaan taata jatkuvuutta; henkilöstöä koulutetaan jatkuvasti, uusia kirjausjärjestelmiä käyttöön otetaan, uusia sopimuksia voidaan ottaa eri puolilta läntistä sote-aluetta sekä työntekijöiden sopimuksia voidaan pidentää ja näin ollen työntekijöitä voidaan sitouttaa toimintaan paremmin.

Toinen havainto liittyy konserniohjaukseen. Kunta ja palveluntuottaja sopivat henkilöstön pätevyydestä sekä mitoituksesta. Palveluntuottajan on saatava tietojärjestelmistään tilaajan vaatimat asiakas- ja palvelutiedot. Järjestelmästä toiseen tietojen siirto on hankalaa. (Junnila ym. 2012, 79.)

Esimerkiksi tapaamispaikassa toiminnat kirjataan Sofia-järjestelmään, josta ne siirtyvät ainoastaan lastenvalvojille tarvittaessa. Lastenvalvojan kautta vanhemmat voivat saada lastaan ja itseään koskevia kirjauksia, mutta ei kolmannen osa-

puolen tietoja. Tieto siirtyy salattujen sähköpostiyhteyksien kautta, josta tulee lisäkuluja yhdistyksellemme. Tiedonsiirto vaatii lisätyötä ja -palveluja, joten se on hidasta ja aiheuttaa lisäkustannuksia.

Yksityisten palveluntuottajien monialainen erityisosaaminen ja ketterä verkostoituminen on etu kuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Laaja osaamiskenttä ja alue sekä joustavat palvelut takaavat hyvät edellytykset yhdistyksille toimia erilaisten asiakasryhmien kanssa. Tällä hetkellä sosiaalipalvelujen kehitys ja kasvu nojautuu pitkälti kuntien päätöksiin, koska noin 70 prosenttia sosiaalipalveluista tuotetaan suoraan tai välillisesti kunnille. (Kainlauri 2007, 10.)

Kilpailuetua yhdistyksille sekä kolmannen sektorin palveluntuottajille tuo vapaaehtoisten käyttö. Julkisten palvelujen tuottajat sekä yritykset voivat kokea sen tuoman edun haasteena. Eri lähtökohtaisten palveluntuottajien käyttö ja niiden tuoma rikkaus on kuitenkin yhteiskunnallisesti toivottavaa. On kuitenkin havaittavissa eroja eri ammattikuntien välillä, kuinka tehokkaasti yhdistykset käyttävät vapaaehtoisia. Elinkeinoelämän ja ammatillisten järjestöjen keskuudessa vapaaehtoisten käyttö on verrattain harvinaista, kun taas sosiaali- ja terveyshuollon puolella vapaaehtoisten käyttö oli luonnollista kilpailevassa palvelutuotannossa. (Helander 2004, 95.)

Väestön kehitys puhuu puolestaan. Suomessa syntyvyys on laskenut kahdeksan vuotta peräkkäin. Väestön uusiutumisen kannalta vaadittava hedelmällisyysluku olisi 2,1. Kuitenkin suomalaiset synnyttävät vain 1,4 lasta. Pienet paikkakunnat tyhjenevät ja väestö keskittyy isoihin kasvukeskuksiin. (Talouselämä 23/2019, 25.)

Näiden lukujen valossa ja vallitsevassa markkinataloudessa Outokumpu on pian vanhainkoti. Lapsiperheet muuttavat Joensuuhun tai Kuopioon. Kaupungin päättäjät ovat ilmaisseet huolensa lapsiperheiden kaikkoomiselle. Näin ollen lapsiperheille suunnatut palvelumme ovat vaakalaudalla. Jos meillä ei ole perheitä, ei meidän toimintamme ole hyödyllistä kunnalle. Kysyntä ei tällöin kohtaa tarjontaa. Yhdistyksen palveluita tuotetaan vähenevälle lapsiperhemäärälle. Voisi olla aika

aloittaa tuottamaan vanhustenpalveluja. Niille olisi alueella kysyntää. Kilpailuetuna yhdistyksellä on pitkäaikainen lastensuojelutyö paikallistasolla, joka ulottuu jo Siun Soten läntiselle alueelle ja Joensuuun.

Lasten ja perheiden hyvinvointia lisäävät palvelut ovat sijoitus, jota voidaan mitata taloudellisesti. Tuotto-odotukset ovat valtavat ja ne kantavat läpi ihmiselämän. Tuotoista voidaan tehdä tarkkoja laskelmia. Miksi Suomessa ei ole ajateltu perheisiin kohdistettuja voimavaroja investointeina eikä niistä ole juurikaan tilastollisia laskelmia? Toisaalta on hyvin vähän tutkimustietoa siitä, miten kolmas sektori edistää perheiden hyvinvointia ja mitä jopa kansantaloudellisia vaikutuksia yhdistyksillä on? Tänä päivänä yhdistysten tulisi tuottaa palveluja (jotka ovat julkisella puolella haasteellisia) ilman aatteellisuutta, elinkeinoelämän ehdoin tai korvaamalla palveluja vapaaehtoistyöllä. (Kalland 2015, 85–86.)

6.3 Sosiaali- vai terveyspalvelu vai hyvinvointipalvelu?

Kun palvelut on paketoitu, niiden sisältöön pitää kiinnittää erityistä huomiota. Onko palvelutuotanto sosiaali- vai terveyspalvelua vai hyvinvointipalvelua vai molempia? Asiaa on hyvä pohtia, jotta voidaan miettiä mille taholle mitäkin palvelukokonaisuutta voidaan tarjota. Meillä kunta tuottaa hyvinvointipalveluja ja Siun sote terveys- ja sosiaalipalveluja. Hyvinvointiala on kirjava joukko palveluja, johon kuuluu esimerkiksi koulutus, vapaa-aika sekä sosiaali- ja terveyspalveluja (Kainlauri 2007, 16).

Kunnan hyvinvointipalvelut ovat lakisääteisiä, mutta osa palveluista on alas ajettavissa nopeallakin aikataululla esimerkiksi kunnan suuren alijäämän vuoksi. On tiettyjä palveluita, joista ensimmäiseksi luovutaan, mutta toivottavaa olisi, että ennalta ehkäiseviä palveluita ei leikattaisi. Tämän hetkinen kuntatalous on menossa huonompaan suuntaan ja säästötoimet on aloitettu. Ensi vuoden tulos Outokummussa on jäämässä mm. Siun Soten nousseiden kulujen vuoksi alijäämäiseksi.

Perheidenpaikka ry:n tuottamista palveluista sosiaalihuollon palvelua on tapaa-
mispaikkatoiminta, koska asiakkailla on sosiaalihuollon asiakkuus ja silloin las-
tenvalvoja tekee tapaamispaikkaan maksusitoumuksen asiakkaille. Toinen vaih-
toehto on lastensuojelun piiriin kuuluminen ja silloin maksusitoumus tulee lapsen
sosiaalityöntekijältä. Yöhoito palvelutuotantona on kunnan järjestämää hyvin-
vointipalvelua, koska se on ennaltaehkäisevää lapsiperhetyötä. Osa asiakkaista
tulee sosiaalihuollon kautta, jolloin palvelu on sosiaalihuollon palvelua.

Tulevaisuudessa yhdistys toivoo pystyvänsä tarjoamaan avo-väkivaltatyöhön
pohjautuvaa palvelua, joka luokitellaan terveydenhuollon palveluksi. Toinen tule-
vaisuudessa tuotettava palvelu on ero-auttaminen, jota tuotetaan sosiaalihuollon
palveluna esimerkiksi perheneuvoloiden yhteydessä yhteistyössä kunnan
kanssa. Palveluille on haettu hanketta ja avustuspäätöksiä odotetaan joulukuun
aikana.

6.4 Palvelutoiminnan yhtiöittäminen

Ensi- ja turvakotien liitto järjesti yhtiöittämiskoulutuksen Pasilassa 10.10.2019.
Siellä käsiteltiin yhdistysten palvelutuotannon yhtiöittämistä, koska paine liiton
yhdistysten yhtiöittämiseen on olemassa, kun palvelutuotanto kasvaa ja avustus-
ten määrä laskee. Palvelutuotannon kasvaessa Perheidenpaikka ry on miettinyt
vaihtoehtona yhtiöittämistä.

Yhtiöittäminen voisi tulla kysymykseen erilaisten palvelutuotantojen osalta yhdis-
tyksissä. Yhdistys voisi toimia yleishyödyllisesti esimerkiksi järjestämällä avopal-
veluita, joihin voisi olla oma rahoitus STEA:lta. Lisäksi yhdistys voisi pyörittää
palvelutuotantoaan yhtiönä. Yhtiön voitto tulisi kuitenkin käyttää yhdistyksen
yleishyödylliseen toimintaan, osakkaiden voitonjaon sijaan. Yhtiöittäminen tulee
kysymykseen viimeistään siinä vaiheessa, kun yhdistyksen palvelutuotannon
osuus ylittää STEA-avustusten osuuden vuositasolla. (Särkelä 2019.)

7 Pohdinta

7.1 Johtopäätökset

Kvalitatiivisilla menetelmillä voidaan kuvata ilmiöiden prosessiluonnetta. Tutkimustulokset ovat usein paikallisia ja historiallisesti muuttuvia. (Eskola & Suoranta, 2005, 14–18). Maakuntien kiinnostus kolmannen sektorin järjestöihin palveluntuottajana on alueellamme itsestänselvyys ja tarve ostopalveluille on kasvava tulevaisuudessa sosiaali- ja terveysalalla sekä hyvinvointialalla. Outo-kummussa hyvinvointipalvelujen tuottaminen kuuluu kunnalle ja terveys- ja sosiaalipalvelujen tuottaminen maakunnalliselle Siun Sotelle. Molemmat ovat ostaneet palveluita yhdistykseltä ja sitovat sopimukset ovat vuodelle 2020, jonka jälkeen kilpailutus tehdään uudelleen. Mikäli kilpailutus voitetaan, voidaan palvelutuotannon turvin jatkaa avopalvelutoimintaa sekä mahdollisesti laajentaa tarjontaa.

Koska yhdistyksen toiminnan luonteeseen ei sovi yritysmäinen toiminta, sen tulee tuottaa palveluja siinä määrin, että toiminnot saadaan rahoitettua, mutta voittoa ei tulisi jäädä. Tuottojen ja kulujen suhde tulisi olla lähellä 100 %, kuten Perheidenpaikka ry:n tilinpäätöksen osalta voidaan todeta kuviossa 15. Tapaamispaikkatoiminta on erittäin riskialtista sen tämän hetkisen markkinatilanteen vuoksi. Ostopalvelulla on vain yksi asiakas. Siun Sote. Jos palvelutuotanto loppuu vuoteen 2020, on muun yhdistystoiminnan, kuten avopalvelutoiminnan järjestäminen mahdotonta. Tällöin täytyy pohtia, mistä avustusta voisi saada, jotta toiminta voisi jatkua.

Yhdistys on reagoinut ennakkoon hakemalla vuodelle 2020 avustusta avopalveluille sekä hanketta, mutta STEA:n pienentyneet avustusvarat eivät paranna tilannetta. Yhdistyksille ei myönnetä enää pitkiä, vuosikausia kestäviä AK-avustuksia, jotka olivat ennen yhdistysten pääasiallinen avustusmuoto. Voisi sanoa, että avustusta näyttäisi saavan ns. uusiin, innovatiivisiin hankkeisiin tai projekteihin, joihin liittyy monialainen osaaminen, kuten digi, monisukupolvisuus, eriarvoisuuden poistaminen tai erilaiset aikamme ilmiöt, kuten moniongelmaiset

vähemmistöt. Tästä esimerkkinä romanikerjäläiset, joihin liittyy mm. asunnottomuus, turvattomuus, kunnianloukkaus, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä työttömyys. Hankkeelle voi hakea jatkohanketta tai AK-avustusta, jos hankkeen haluaa juurruttaa ja esimerkiksi monistaa samanlaisia toimintoja uusille paikkakunnille. STEA:n avustusten muutos on valtakunnallinen, mutta sen vaikutukset ovat voimakkaampia alueellamme.

Sopimuksien tekeminen kuntien kanssa ohjaa toimintaa jatkossa merkittävästi. Yhteistyö- ja aiesopimukset ovat tärkeitä yhdistystoiminnan jatkuvuuden kannalta, koska ne luovat turvaa tulevaisuuteen. Yhdistyksen palvelut ovat tärkeitä yhteiskunnalle ja paikallisväestölle. Tällä hetkellä tarjolla olevia palveluita ei tuota kukaan muu paikallinen järjestö. Tässä suhteessa perheidenpaikka on hyvässä asemassa. Koska yhdistys työskentelee aktiivisesti saadakseen rahoitusta erilaisille hankkeille, joilla pyritään vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin, olemme etulyöntiasemassa moniin muihin alueemme yhdistyksiin. Moni pieni yhdistys ei ole vielä uskaltanut aloittaa palvelutuotantoa, mutta on harkinnut sitä pitkään. Olemme myös tiedostaneet muutokset, ja Perheidenpaikka ry haluaa olla vahva kilpailutuksissa, joten olemme osallistuneet palvelujentuottaja-koulutukseen, jossa kehitämme palveluita, jotta ne olisivat kilpailukykyisiä jatkossa.

Jos tilanne säilyy nykytasolla, tilanne on hyvä. Eli palvelutuotantoa on sen verran, että sillä saadaan rahoitettua avopalvelut ja tulos pysyy maltillisena. Jos uusien hankkeiden myötä palvelutuotanto lisääntyy voimakkaasti, on yhdistyksellä tietynlainen paine yhtiöittää palvelutuotanto. Tulon lisääntyminen aiheuttaa yhdistykselle ongelmia verotuksen suhteen sekä yhdistyssääntöjen vastaisen toiminnan takia on voitu perua yhdistyksen yleishyödyllisyys, jonka jälkeen yhdistys ei voi enää toimia. Suomessa ei ole tiettyä mallia, jolla yhdistysten tämän hetkistä tilannetta voisi kuvailla. Osa yhdistyksistä toimii jo palveluntuottajana ja osa ei. Tällä hetkellä yhdistyksiä ajetaan alas Pohjois-Karjalassa nopealla tahdilla. Jääkö pienten yhdistysten poisjäämisen jälkeen jäljelle entistä elinvoimaisemmat yhdistykset vai olemmeko alasajon uhan alla mahdollisesti myöhemmin? Luultavasti eri järjestöjen alla olevat yhdistykset kokevat tilanteen hyvin erilaisena. Esimerkiksi Suomen mielenterveysliiton yhdistyksiä on hieman alle 200, mutta niitä

häviää kymmeniä vuositasolla. Kun taas Ensi- ja turvakotien liiton alaisia yhdistysten määrä on noussut muutamalla yhdistyksellä.

Osa Ensi- ja turvakotien liiton yhdistyksistä on yhtiöittänyt palvelutuotannon ja osa harkitsee sitä. Paine yhtiöittämiseen on olemassa. Perheidenpaikka ry toimii tämän hetkellä sapluunalla sinne asti, kunnes toiminnalle tulee este. Jossain vaiheessa yhdistyksen toimintaa kohtaan herää kiinnostus verottajan puolesta ja silloin toimintaa täytyy tarkastella verottajan näkökulmasta uudelleen. Viimeistään siinä vaiheessa, kun palvelutuotannon osuus rahoituksesta ylittää selkeästi STEA:n myöntämän avustuksen määrän vuodessa. Perheiden paikka ry:n STEA-avustusten vuosimäärä on suurempi 175 000 euroa (liite1) verrattuna palvelutuotantomme 120878,20 euroa (liite1) Tosin, tilinpäätöksestä 2018 luvut eivät ole todenmukaisia, koska hanke alkoi vasta heinäkuussa 2018. Yhdistys ei harkitse tällä hetkellä yhtiöittämistä.

Palvelutuotanto on tärkeä rahoitusmuoto yhdistystoiminnalle tänä päivänä ja tuotannon aloittamista harkitsee iso osa yhdistyksistä, joissa sitä ei vielä ole. Sen on voinut huomata meneillään olevassa tuotteistamiskoulutuksessa, johon on osallistunut runsaasti Joensuun ympäryskuntien pieniä yhdistyksiä. Perheidenpaikka ry on edelläkävijä muihin verrattuna, koska palvelutuotanto on aloitettu vuosikymmen sitten ja tällä hetkellä sen turvin voidaan tuottaa monenlaisia hyvinvointi- ja sosiaalipalveluja. Nyt on aika tuotteistaa palvelut uudelleen ja alkaa tarjoamaan niitä laajemmalle alueelle ja ottaa haltuun uusia palveluja, jotta palvelutarjotin kasvaa ja saadaan kokonaisvaltaisia palvelupaketteja, joita tarjota ammattimaisesti ja markkinoida palveluita yhä uusille asiakasryhmille ja palvelujentilaajille.

7.2 Oppimisprosessi

Aihe on ollut yhdistyksessä työskentelevien mielessä paljon, koska muutosten vaikutuksia pohditaan jatkuvasti. Aihe valikoitui, koska yhdistys halusi tietää, mitä mahdollisuuksia sillä on tulevaisuudessa. Olen kerännyt tietoa ja tehnyt niistä johtopäätöksiä arvioiden tulevien muutosten vaikutuksia. Opinnäytetyö avaa erilaisia vaihtoehtoja, joita yhdistys voi hyödyntää tulevaisuudessa.

Johtopäätökset on tehty jo aiemmin tapahtuneiden muutosten vaikutuksia avaamalla ja analysoimalla tulevia muutoksia. Jos lopputulos olisi selvillä työtä aloitettaessa, tutkimustyö ei olisi ennalta tietämättömän asian selvittämistä (Alasuutari 2011, 306). Haasteellista työn edistymisen kannalta on ollut meneillään olevat uudistukset, joiden vaikutusta ei voida arvioida luotettavasti, koska ne ovat opinnäytetyön valmistuttua kesken tai kumottu, kuten sosiaali- ja terveystalouden uudistus sekä meneillään oleva hallitusohjelman valmistelu luvussa 5.1.

Opinnäytetyössä käytetty kirjallisuus on aiheeseen ja ilmiöihin liittyvää ja aihetta on lähestytty eri näkökulmista, mm. muutoksia on seurattu paikallisesti ja valtakunnallisesti. Teoriaa on käsitelty kirjallisuuden ja koulutuksissa saatujen materiaalien avulla. Teoriaosuutta on työssä paljon. Osa kirjoista on kuitenkin vanhoja, yli kymmenen vuotta sitten valmistuneita, joten ne sisälsivät osaksi vanhentunutta tietoa. Onkin osoittautunut vaikeaksi etsiä relevanttia tietoa, joka ei ole vanhentunut. Koska aihe elää koko ajan, uutta kirjallisuutta olisi hyvä käyttää. Siksi opinnäytetyössä on käytetty sähköisiä lähteitä täydentämään tekstiä. Yhdistyksen tilinpäätöstietoja on käytetty taulukoissa ja kaavioissa näyttämään, kuinka yhdistyksen toiminta on muuttunut.

7.3 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Perheidenpaikka ry on pohtinut mahdollisuuksiaan järjestää palvelutuotantona koulutuksia Outokummussa. Yhdistyksen toimistotilojen yhteydessä olisi käytävissä auditorio, ruokala sekä saunaosasto ja kota. Yhdistys tekisi yhteistyössä muiden yhdistysten kanssa koulutuspäiviä erilaisille järjestöille Pohjois-Karjalan alueella. Vetovoimaisella esiintyjällä voitaisiin saada paikalle paljon yhdistystoimijoita. Koulutuksille haettaisiin rahoitusta, jolla järjestettäisiin alueemme yhdistyksille ajankohtaisia aiheita käsitteleviä puhujia. Tulevaisuudessa yhdistysten koulutukset täytyisi saada koko maan kattavaksi etäkoulutuksiksi, joita voisi seurata reaaliajassa sijainnista huolimatta. Etäkoulutukset ovat kaikkien ulottuvilla ja

niihin osallistuminen on helppoa, koska fyysistä läsnäoloa ei tarvita. Lisäksi talenteita voisi katsoa jälkikäteen, joten koulutusmateriaalit voisi katsoa itselleen sopivana ajankohtana.

Milloin olisi järkevää yhtiöittää palvelutuotanto? Jos tapaamispaikkaa voisi tuottaa myös esimerkiksi lähialueilla, kuten Kuopio ja Varkaus, Perheidenpaikka ry voisi yhtiöittää palvelutuotannon, koska asiakkaita olisi enemmän. Yhdistys voisi kilpailla esimerkiksi ensi- ja turvakotien liiton muiden yhdistysten kanssa heidän markkina-alueillaan.

Kehittämisideoiden pohjalta on tehty hankehakemus liittyen eroauttamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan. Molempien palveluiden kysyntä on kasvanut alueellamme ja Siun Soten kanssa on neuvoteltu, voisiko Perheidenpaikka ry tuottaa palveluja Joensuun alueella. Hankkeelle voi hakea avustusta STEA:n lisäksi Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselta.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia muiden sosiaali- ja terveyspalveluja sekä hyvinvointipalveluja tuottavien yhdistysten sekä yritysten toimintaa erityisesti Itä-Suomessa. Palvelutuotannon markkinat ovat erityiset Siun Soten monopoliaseman vuoksi.

Avopalvelut ovat yhdistyksen sielu ja niiden jatko on turvattava. Koska avopalvelut ovat tällä hetkellä kunnan tuottamia palveluita, niiden jatko voidaan turvata kunnan kanssa tehtävillä yhteistyösopimuksilla. Kuitenkin tällä hetkellä yöhoitoon on suunniteltu yhteistyötä myös Siun Soten kanssa. Jatkossa yöhoidon jatkuminen voidaan turvata Perheidenpaikka ry:n avopalveluohjaajan sekä Siun Soten perheohjaajan työpanoksella. Jos kunta tarjoaa tilat ja tarjoilut sekä Siun Sote työntekijän, jää Perheidenpaikka ry:lle vain yhden työntekijän henkilöstökulut. Tässä tilanteessa yöhoito olisi yhdistykselle kannattavaa.

Yhdistys on suunnitellut lisäksi yöhoito-toimintaan uuden palvelun, jonka tarkoitus on vastata kasvavaan tukiperhe-tarpeeseen. Kaikille alueemme tukiperhettä tarvitseville perheille ei ole tukiperheitä. Yhdistys voisi tuottaa palvelua, jossa tukiperhe-jonossa oleville tarjottaisiin yhteistyössä Siun Soten ja kuntien kanssa

tukiviikonloppuja. Tukiviikonloppu olisi lapsille suunnattua ryhmätoimintaa turvalisessa ympäristössä perjantaista sunnuntaihin sisältäen ylläpidon. Toiminto olisi erittäin edullista järjestää verrattuna tukiperhetoimintaan.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja sitä käsitellään usein mediassa. Koen, että avustuksia annetaan olemassa oleviin ongelmiin, ei ennalta ehkäiseviin toimintoihin. Monelta perheeltä on kuultu, voiko ryhmään osallistua, jos ei ole mitään diagnoosia tai lastensuojelun asiakkuutta? Onko nykyisin liian vähän ns. matalan kynnyksen toimintoja perheille, jotka eivät ole vielä ajautuneet ongelmiin tai eivät täytä erityislapsen tai muun liitännäissairauden kuten alkoholismi, kriteerejä?

Hyvinvointivaltiomme ei pysty tuottamaan tällä hetkellä kaikille apua haluaville ihmisille tarvittavia palveluja. Siihen tarvitaan erityisosaamista, jota löytyy yhdistyskentältä valtavasti ja sen esilletuomisen aika on nyt. Yhdistysten tulee rohkeasti tarttua ajankohtaisiin ilmiöihin ja osoittaa kuntatasolla, kuinka paljon säästöjä esimerkiksi yhden lapsen ennaltaehkäisevään työhön panostettu euro poikii tulevaisuudessa, huostaanoton ja jälkihuollon sijasta. ”Jokainen lapsi on pelastettava elämälle” (Miina Sillanpää) ja siihen riittää yksikin turvallinen aikuinen lapsen elämässä.

Lähteet

- Airio, I. & Niemelä, M. 2015. Terveysthuollon rahoitus. Teoksessa Niemelä, M., Kokkinen, L., Pulkki, J., Saarinen, A. & Tynkkynen L-K. Terveysthuollon muutokset. Tampere: Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: InPrint.
- Arpajaislaki 1047/2001, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047>
10.10.2019
- Björn, I., Immonen, L. & Pennanen, M. 2000. Outo Kumpulaisuus – Kaivoskaupungin historiaa. Hämeenlinna: Karisto oy.
- Ensi- ja turvakotien liitto, 2019. Tietoa liitosta. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tieto-liitosta/> 15.2.2019
- Hannonen, J. 28.5.2019. Yhdistysten palvelutoiminta ja verotus. Itä-Suomen yritysverokeskus.
- Heinänen, A., 1992. Lapsen tasa-arvoa tavoittamassa. Ensi ja turvakotien liiton historiikki 1945-1990. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Helander, V., 2004. Paikallisyhdistykset kunta-areenalla. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Hoitari, S. 2019. Ottakaa rahat hoivaan sairaalasta. Talouselämä 33/2019. Helsinki: Alma talent.
- Huhtanen, P. & Tuomivaara, S. 2010. Tilaten ja tuottaen – kuntapalvelujen toimintatapauudistus. Helsinki: Työterveyslaitos & Työturvallisuuskeskus.
- Häyrynen, S. 2010. Kulttuuri jää – Outokumpu kaivosteollisuuden jälkeen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Jousimaa, K. 1983. Jokainen lapsi on pelastettava elämälle. Helsinki: KK laakapaino.
- Järvelä, S. 2009. Jäitä hattuun – sosiaali- ja työvoimapalvelujen kilpailuttamisessa maltti on valttia. Teoksessa Pietikäinen, R., Vogt, E. & Hautaluoma, M. Yksilön vai talouden ehdoilla? Kaarina: Repro-Seppo.
- Junnila, M., Aho, T., Fredriksson, S., Keskimäki, I., Lehto, J., Linna, M., Miettinen, S. & Tynkkynen, L. 2012. Sitä saa mitä tilaa. Tilaja-tuottaja – toimintatavan kehittyminen sosiaali- ja terveystalouksissa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes print.
- Kainlauri, A. 2007. Ideasta hyvinvointialan yrittäjäksi. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kaiponen, J. 2019. Järjestöjen SOTE-tulevaisuus. Keski-pohjanmaan liitto. Järjestöjen tapaamisessa 17.9.2019 Joensuussa.
- Kalland, M. 2015. Hyvinvointitalous sosiaali- ja terveystalouksien näkökulmasta. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. Hyvinvointitalous. Helsinki: Aleksigroup/Trio-offset 2014
- Karjalaisen kulttuurin edistämissektiö 2019. Säätiö. <https://www.kkes.fi/saatio/>
6.10.2019
- Karsio, O. & Tynkkynen, L-K. 2015. Kunnan, yksityisen ja kolmannen sektorin keskinäisyyden muutokset. Teoksessa Niemelä, M., Kokkinen, L., Pulkki, J., Saarinen, A. & Tynkkynen, L-K. (toim.). Terveysthuollon muutokset. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes print.
- Kauppinen, S. & Niskanen, T. 2005. Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveysthuollossa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Korhonen, R. & Rantanen, E. 2019. Jos yrityksen ainoa tehtävä on tuottaa voittoa, mihin tarvitaan arvoja? *Talouselämä* 33/2019. Helsinki: Alma talent
- Kuopila, A. & Laankoski, V. 2009. Tilaaja-tuottaja-toimintatavan lähtökohdat. Teoksessa Pietikäinen, R., Vogt, E. & Hautaluoma, M. (toim.). *Yksilön vai talouden ehdoilla? Tilaaja-tuottaja-toimintatapa sosiaalisen työllistämisen kentällä*. Kaarina: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Laki raha-automaattiavustuksista 1056/2001, kumottu <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2016/20161289> 10.10.2019
- Lastenpäivän säätiö, 2019. Huvittelemalla hyvää Linnanmäellä. <https://www.linnanmaki.fi/fi/lasten-paivan-saatio/> 13.2.2019
- Lastenpäivän säätiö, 2016. Säännöt. https://linnanmaki.studio.crasman.fi/file/dl/i/hZ3QgQ/MHi-dEhrFQOM-LUEvJdG7rA/LPS_saannot.pdf 20.2.2019
- Latvala, T. 2019. OY Tuokko LTD. Verotus, KILA:n lausuntoja, varainhankinta. Taloudenhoitajienpäivä 5.11.2019 Pasila: Ensi- ja turvakotienliitto
- Lehto, J., Anttonen, A., Haveri, A. & Palukka, H. 2012. Julkisen palvelujen muutos tutkimuksen kohteena. Teoksessa Lehto, J., Anttonen, A., Haveri, A. & Palukka, H. (toim.). *Julkisen ja yksityisen rajalla*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes print.
- Leppänen, A. 2016. Kuinka pärjää kolmas sektori sote-uudistuksessa? <https://www.sttk.fi/2016/10/27/parjaa-kolmas-sektori-sote-uudistuksessa/> 4.3.2019
- Lydman, K., Kemppinen, S., Laaksonen, L. & Lahti, I. 2018. *Yhdistys ja säätiö*. Tallinna: Printon.
- Myllymäki, A. & Tetri, E. 2001. *Raha-automaattiyhdistys kansalaispalvelujen rahoittajana*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Osuuskunta Tradeka, 2019. <https://www.tradeka.fi/lahes-sata-vuotta-historiaa> 30.11.2019
- Osuuskunta Tradeka, 2018. <https://www.tradeka.fi/osuuskunta-tradeka> 20.5.2019
- Pajula, E. 2019. Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry. Järjestöjen rooli muutoksessa – Pohjois-Karjala. Järjestötapaaminen Joensuussa 17.9.2019.
- Petrell, R. 2019. Marttaliitto. Järjestölähtöisten palveluiden tuottaminen. Ensi- ja turvakotien liiton yhtiöittämissäätö Pasilassa 10.10.2019.
- Piiparinen, P. 2007. *Kaivoksesta kaupungiksi*. Hämeenlinna: Karisto OY
- Rehula, J. 2016. Sote-muutoksella hillitään kustannusten kasvua hallitusti ja kestävin keinoin. Maakunta- ja sote-uudistus. <https://alueuudistus.fi/blogi/-/blogs/sote-muutoksella-hillitaan-kustannusten-kasvua-hallitusti-ja-kestavin-keinoin> 19.2.2019
- Rotko, T. & Manderbacka, K. 2015. Sosioekonomiset erot terveydessä ja terveyspalvelujen käytössä. Teoksessa Niemelä, M., Kokkinen, L., Pulkki, J., Saarinen, A. & Tynkkynen, L-K. (toim.). *Terveydenhuollon muutokset*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes print.
- Rousu, S. & Holma, T. 2003. *Lastensuojelupalvelujen hankinta ja tuottaminen*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Salo, S. & Friman-Korpela, S. 2017. Järjestöjen toimintaedellytykset monipuolistuvat sote- ja maakuntauudistuksessa. Maakunta- ja sote-uudistus. <https://alueuudistus.fi/blogi/-/blogs/jarjestojen-toimintaedellytykset-monipuolistuvat-sote-ja-maakuntauudistuksessa> 19.2.2019

- Sulonen, A., 11.3.2019. Maakunta- ja sote-uudistus kaatui ja hallitus sen mukana. <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2019/maakunta-ja-sote-uudistus-kaatui-ja-hallitus-sen-mukana> 12.6.2019
- STEA 2019. Tulevaisuuden haasteet sote-järjestöille. Järjestötapaaminen Joensuu 17.9.2019.
- Suomen uutiset. 2.11.2019. Näin RAY jakaa pelieurosi. <https://www.suomenuutiset.fi/nain-ray-jakaa-pelieurosi-miljoonien-avustukset-maahanmuutolle-ja-monikulttuurille/> 27.10.2019
- Särkelä-Kukko, M. 2019. Osallisuus. Arvokas-ohjelman seminaari 30.10.2019 Metropol Hietaniemi: Settlementiliiton Arvokas-ohjelma.
- Särkelä, R. 2019. Järjestöt palvelujen tuottajina jatkossa? Yhtiöittämiskoulutus 10.10.2019 Pasila: Ensi- ja turvakotienliitto
- Särkelä, R. 2019b. Liiton strategia, Veikkauksen yksinoikeus, Uusi hallitusohjelma. Taloudenhoitajienpäivä 5.11.2019. Pasila: Ensi- ja turvakotienliitto
- Särkelä, R., Vuorinen, M. & Peltosalmi, J. 2005. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Tervahauta, M. 2018. Järjestöavustusten kohdentuminen julkisen sektorin rajapintaan. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160722/09_18_Jarjestoavustusten%20kohdentumisen.pdf?sequence=1&isAllowed=y 3/2019.
- Tradeka, historia. 2019. <https://www.tradeka.fi/lahes-sata-vuotta-historiaa> 27.10.2019
- Tradeka, osuuskunta Tradeka. 2018. <https://www.tradeka.fi/osuuskunta-tradeka> 27.10.2019
- Virtanen, M. 23/2019 talouselämä. Viimeiset vauvat. Alma talent.
- Virtanen, P. 2018. Palvelujen yhteiskunta. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Vuorinen, M., Särkelä, R., Perälähti, A., Peltosalmi, J., Peisa, L., Londen, P., Eronen, A. 2005. Vertaansa vailla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto Ry.
- Vuorinen, M., Särkelä, R., Perälähti, A., Peltosalmi, J. & Londen, P. 2004. Paikansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- YLE, 28.3.2019. Veikkaus lopettaa pelipöytätoiminnan koko maassa – 12 ravintolaa menettää pelipöytänsä Varsinais-Suomessa. <https://yle.fi/uutiset/3-10711819> 2.10.2019
- YLE, 5.9.2019. Veikkaus vähentää peliautomaattien määrää 3 000:lla, tunnistautuminen pakolliseksi, markkinointia karsitaan – pelituotot laskevat merkittävästi. <https://yle.fi/uutiset/3-10954360> 2.10.2019

Vuosi	Palvelutuotanto	Varainhankinta	Toimintatuotot	Toimintakulut
2009	527,00 €	520,00 €	127 692,37 €	118 800,14 €
2010	5 029,00 €	790,00 €	115 638,87 €	116 590,82 €
2011	7 847,31 €	696,00 €	124 594,66 €	120 911,16 €
2012	15 300,00 €	730,00 €	132 374,57 €	136 286,34 €
2013	26 287,25 €	914,60 €	154 861,53 €	158 804,27 €
2014	15 034,28 €	218,00 €	135 626,18 €	135 509,19 €
2015	28 248,07 €	363,00 €	142 248,07 €	146 713,36 €
2016	29 900,00 €	922,00 €	148 325,00 €	156 201,84 €
2017	71 150,00 €	646,00 €	187 163,80 €	170 864,73 €
2018	120 878,20 €	631,00 €	278 121,25 €	235 760,74 €